

4556

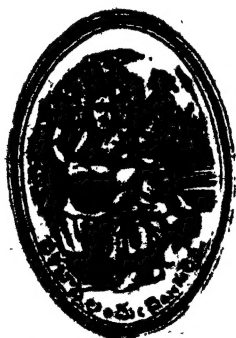
శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

కా కి నా డ.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౩౫. { వ్యయ
అశ్వయుజ - పాణ్డనములు } సంచిక ౪-౬
35 { 4-6

కా కి నా డ :

కరిషత్కార్యాలయమునఁ బ్రకటింపఁబడినది.

చందా, పోష్టవ్యయములతో సంవత్సరమునకు రు 3-0-0.

1946 — 1947

0-50

విషయ సూచిక.

1. శ్రీ ప్రభల సుందరరామభవనప్రవేశమహోత్సవము. ౧౭—౨౨
 భవననిర్మాణనివేదిక. ౨౩—౪౦
 ప్రశంసాపద్యములు. ౪౧—౪౬
 2. తెలుగులోని అఖండయతులు — వాని గతులు. ౪౭—౫౬
 చింతూరి పాపయ్యకౌశ్ఠిగారు.
 3. వ్యాసుని కాశీక్షయోగము. ౫౭—౬౦
 ఉత్పూరి మ్యాసారాజుకౌశ్ఠిగారు.
 4. శివలీలావిలాసము — ద్వితీయాశ్వాసము. 61—82
 కర్నూల కొత్తకామయ్యగారు.
-

శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

కా కి నా డ.

తెండునెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy.)

సంపుటము. ౩౫ { వ్యయ } సంచిక ౪౦౬
 ఆశ్వయుజ - పౌర్ణమిలు }

శ్రీ వృథల సుందరరామ భవనప్రవేశమహోత్సవము
నిర్మాణ నివేదిక.

ఆంధ్రుల నెల్లర నేకముఖముగఁ గూర్చునది యాంధ్రభాషయే. జాతిజీవనము సంస్కృతియు వాఙ్మయమునఁ బ్రతిబింబితి మగుదును. ఆంధ్రజాతీయాన్నత్యమునకు, భాషాభివృద్ధియు వాఙ్మయసేవయు ముఖ్యమని గుర్తింపి, వంగీయసాహిత్యపరిషత్తు మున్నగు సంస్థల నాదర్శముగఁ గొని శ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు 1911 వ సంవత్సరమున మద్రాసునగరమున, కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులుగారు, వేదము వేంకట్రాయశాస్త్రిగారు, కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు పంతులుగారు మున్నగు పండితులయొక్కయు, విద్యాభిమాను లగు శ్రీ పీఠికాపుర, బొబ్బిలి, వేంకటగిరి సంస్థానాధీశ్వరులయొక్కయు సాహాయ్యముతో నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తును స్థాపించిరి. శ్రీ శ్రీ శ్రీ పీఠికాపురాధీశ్వరులు మొదటినుండియుఁ బరిషత్తునకుఁ బట్టుకొమ్మయై, స్థాపనసమయమున విరాళముల నొసంగుటయేగాక, ఆంధ్రనిఘంటు

నిర్మాణమున కగు ధనవ్యయ మంతయు భరించుచున్నారు. 1925 వ సంవత్సరమువఱకుఁ బరిషత్కార్యస్థానము మద్రాసునగరమున నద్దె యిండ్లలో నుండినది.

మద్రాసునుండి యాంధ్రదేశమధ్యమున నొక నగరమునకు మార్పుట యావశ్యక మని గుర్తింపబడి 1925 లో నీకార్యాలయము కాకినాడకు మార్పబడినది. ఆంధ్రభాష లగు శ్రీ శ్రీ శ్రీ పితాపురము మహారాజావా రుచితముగఁ బరిషత్కార్యస్థానమునకు భాండాగారము నకు నొసంగిన భవనమున నేలవఱకు నెలకొల్పబడియున్నది.

పరిషత్తు నానాటి కభివృద్ధి చెంది యయిదువేల తాళపత్ర గ్రంథములను, 5 వేలకు మించిన ముద్రితగ్రంథములను సమీకరించినది. దీనినాభివృద్ధి సంఘమున్న భాండాగారమునందలి ముద్రితాముద్రిత గ్రంథములకుఁ దగిన స్థలము లేకపోవుటచేతను, పరిశోధకులకు, పండితులకు, గ్రంథపరిశోధన మొనర్చుటకు, ప్రశాంతము, నిర్మలము, విశాలము నగు వసతి లేకపోవుటచేతను మిక్కిలి యిబ్బంది కలుగుచుండెను గానియు వెలుతురును దుర్లభమై బీరువాలు క్రిక్కిరిసి యుండెను.

అనుకూల మగు స్థిరావాసము కల్పింపవలె ననుకోలే- సభలము కాకుండఁగనే పరిషత్స్థానము లగు శ్రీ జయంతి రామయ్య పంతులుగారు కాలధర్మ మందిరి. విమలమణియు, త్యాగినియు, మహాశయురాలు నగు శ్రీ ప్రభల వేంకటసుబ్బమ్మగారు పరివత్సనకుఁ గల లోటు దీర్చ సంకల్పించి నయాచితముగనే తన సోదరికుమారుఁ డగు శ్రీ చివుకుల నారాయణమూర్తిగారిచేతను, మా కార్యాలయ ప్రధానోద్యోగి యగు శ్రీ చిలుకూరి సాకయ్యశాస్త్రిగారిచేతను బరిషత్కార్యనిర్వాహకవర్గమువారికి భవననిర్మాణ ముత్తమ మని శుభ సందేశ మందిరి. అంతటఁ బరిషత్వనంశములు కాగలగలుగును నొక

కార్యనిర్వాహకసభ్యులను శ్రీ వెంకటసుబ్బమ్మగారిని సందర్శించి తమ కృతజ్ఞతాపూర్వకవందనము లర్పించిరి. వీరల నాదరముతో సత్కరించి, యమితానందముతో నాఱువేలరూప్యముల ప్రావిన్షియల్ ల్యాండ్ మాగ్నేజి బ్యాంక్ డిబెంచరుపత్రముల నిచ్చి యాపత్రముల విక్రయించి పరిషద్భవనమును దమభర్తగానైన శ్రీ. శే. ప్రథల సుందర రామయ్య, బి.ఏ., బి.ఎల్., గారి పేరట నిర్మింపవలసిన దని వారు కోరిరి. ఆ పత్రముల నిచ్చుతఱి,

“బ్రదుకవచ్చుగాక, బహుబంధనములైన, వచ్చుగాక లేమివచ్చుగాక, జీవన్మరణములైన జెడగాక పడగాక, మాటయిరుగలేదు మానధనులు.”

అని యామె చెదవిన. వన్యరత్నము నిరంతరము మా చెవులఁ బ్రతిధ్వనించుచునే యున్నది.

ఆ పత్రములు పరిషత్తుపేర మార్చి విక్రయించుటకుఁ గొంత కాలము పట్టినది. తుదకు శ్రీ ప్రేమకంటి శ్రీనివాసకోనేటిరావుగారి సాహాయ్యమున రు 5460 లకు విక్రయింపఁగలిగితిమి. స్థలాన్వేషణమునఁ గొంతకాలము గడచిపోయినది. మా కార్యనిర్వాహకసభ్యులగు శ్రీ దివాకబహద్దరు కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణమూర్తి నాయకుగారి నధించి రు 2750 లకు ప్రభుత్వమును గొంతమి. వారు దయతోఁ గ్రయధనమునుండి రు 500 లు తగ్గించి మాకు విక్రయించి నందులకు మేము వారికిఁ గృతజ్ఞులము. ఇంజనీయరు శ్రీ చల్లా కామేశ్వరరావుగారు గృహనిర్మాణమునకు వలయు స్థానమును సూచించి కట్టడపుఁ బనిని స్వయముగఁ బరిశీలించుచు మాకు మిక్కిలి తోడ్పడిరి. పునాదులు పూర్తియై కట్టడములు గొంతయెత్తునకు లేచునదికి ధవిశేష్వరమునుండి విచ్చేసి శ్రీ వెంకటసుబ్బమ్మగారు పరిశీతుల నెల్ల స్వయముగ విమర్శించి మరల రు 3080 ల నిచ్చి యుద్ధకారణమున విపరీతముగ ధరలు పెరిగినందులకు జంకవల దనియు, భవననిర్మాణ మాయ

కుండఁ గొనసాచింపవలసిన దనియు మమ్ముఁ బ్రోత్సహించిరి. కట్ట
డపుసామగ్రి దొరకుట దుర్లభమైనను వారి నిరంతరప్రోత్సాహముచే
భవనము చుట్టువరండాలును, వెనుకగదులును బూర్తియై వానిపై
డాబాకూడఁ ద్వరితముగ నిర్మింపఁబడినది. యావదాంధ్రదేశమునకును
సంబంధించిన సంస్థ యగుటచే సభలు జరుపుటకుఁగూడ ననుకూల
ముగ నుండుటకై విశాల మగు సభాంగణము నిర్మింప నుద్దేశింపఁబడి
నది. కాని, దొరతనమువారి నిరోధమువలన వలయు దూలములుగాని,
యుక్క-కంబములుగాని లభింపలేదు. తుదకు గంగోలుసంస్థానాధీశు
లగు బ్రహ్మశ్రీ హోతా వీరభద్రయ్యగారి చింతపల్లిముతాకుఁ జెందిన
దుర్గచూరణ్యముల వలయు కైవారము, పొడుగు గల మ్రాకులను గొని
నఱకించితిమి. వానిని కాకినాడ చేర్చుటకు మిక్కిలి కష్టపడవలసివచ్చి
నది. దైవానుగ్రహమునఁ దుద కెట్లో వానిని కాకినాడ భవనము
నొద్దకుఁ జేర్చితిమి.

ఈ కార్యమున మా కనిర్వచనీయ మగు కార్యదీక్షతోడను,
బుద్ధికుశలతతోడను సహాయఁజడి యా మ్రాకుల దుర్గచూరణ్యములను,
వర్వతపంక్తులను దాటించి గోదావరీతీరమునకుఁ జేర్చి కృతకృత్యు
లయిన గంగోలుయెట్టియు ఉద్యోగులగు శ్రీ తణికెళ్ళ రామకృష్ణ
మూర్తిగారును, శ్రీ పుల్లారెంటుల పేంకటసుబ్బరాయగారును, పోల
వరమునఁ దమ దేశసేవచే "ఆశ మము డాక్టరు" అని పరిసిద్ధిబొందిన
శ్రీ మాచిరాజు సత్యనారాయణగారును, నిరంతరస్మరణీయులు. అధి
కారబలము కాని, ధనవ్యయముగాని సాధింపలేని యా మహాకార్య
మును వారికిఁ గల భాషాభిమానమే సాధించినది. వారిలో డాక్టరు
సత్యనారాయణ గారాకస్మికముగ నితీవల దివంగతులై యీశుభసమ
యమున లేకుండుట మిక్కిలి విషాదకరము.

గొప్పప్రయత్న మొనర్చి కాకినాడకు దూలములఁ జేర్చినంత
లో యుదసనాహములకై సగము నిర్మాణ మెనభవనమును యుద్ద

కార్యవర్గమువారు తీపికొన యత్నించిరి. విద్యావిషయక మగుసంస్థ యగుటచే వా రాప్రయత్నమునుండి నిరమింప, మిగిలిన భవననిర్మాణ కార్యముల సతిత్వరితముగఁ బూర్తియైనర్పి నేటితో భవనమును బరి పత్తున కర్పింపఁగలిగితిమి. స్థలము క్రయధనము గు 2250 లు గాక భవననిర్మాణమునకుఁ బ్రోత్సేకించి యంతవఱకు 15886-3-6 ల రూ ప్యము లయినవి. ఈ ద్రవ్య మంతయు శ్రీ వెంకటమబ్బమ్మగారే వహించియున్నారు. వీరి వదాన్యత లోకుల కాదర్శప్రాయము వీరు రాజమహేంద్రవరమున తయరీడితులకై యేర్పడిన శానిటోరియము నకై పదివేలు వెచ్చించి రోగులకు వసతులు నిర్మించిరి. ఆంధ్రవిశ్వ విద్యాలయమునకును, తిరుపతిప్రాచ్యసంస్కృతకళాశాలకును గొప్ప విరాళముల నొసంగిరి. అన్నదానమునకై తిరుపతిలోను, ఇతరప్రదేశ ములందును పెక్కునిధుల నేర్పఱచిరి. ధవిశేష్యమునఁ గల దేవాలయ ములను, పూరీజగన్నాథము మున్నగు క్షేత్రములందును దైవకార్య ములకై విశేషద్రవ్య మొసంగిరి. బీదబాలురసహాయార్థము ధవిశేష్య రముహైస్కూలున నొక నిధి యేర్పఱచియున్నారు. ఈ పరిషద్భవన మునకై వీ రొసంగిన ద్రవ్యమునుగూర్చి యిదివఱలోఁ దెల్పియుంటిమి. అన్నిటికంటె మహత్తర మగు విషయ మేమన, వీరు తమకుఁ గల యాస్తిసంతను దానధర్మములకుమాత్రమే వినియోగింప నృధనిశ్చ యులై యున్నారు. ఇట్టి యుదారస్వభావము గల నారీతిలకమున దలంచి యాంధ్రదేశమంతయు గర్వింపవలసియున్నది. అడిగిన దిచ్చెడ వారును, వేలు కోరిన పదివే లిచ్చెడువారును గలరు. కాని తమ సర్వ స్వమును దానధర్మములకును, అందును, ముఖ్యముగ ఆంధ్రప్రదేశ్, తాభివృద్ధికి నర్పించి ధన్యజీవిత్యమును గాంచిన మహోదారు లుండఁ యరుదు. దానికి నాంధ్రీభాషాభిమాను లందఱిపక్షమున మేము ధన్య వాదము లర్పించుచున్నాము. వీరి యశాదార్యముచే నాంధ్రీసాహిత పరిపత్తునకు స్థిరావాసము నేటికిఁ గల్గినది. దీనికిఁ జట్టును బాగ్

ప్రశంసా పద్యములు.

శ్రీః

ఆ శీర్షో కాః

- శ్లో. శ్రీహజ్జయపురాధేశం పాయా చ్ఛీనల్లభస్సదా
యదాశ్రియాతః శాస్త్ర్యావధానే హృదయంగమాః ॥
- శ్లో. నిపుణం కావ్యనిర్మాణే కవిశారవతత్పరం
ధీరం శాంతగుహోపేతం దూరీకృత రజోగుణమ్ ॥
- శ్లో. గ్రాంథికాం ద్రప్రియం హజ్జం హృద్యాగ్రపదకోవిదం
చందోవ్యాకరణాగ్రజం సద్విమర్శక శేఖరమ్ ॥
- శ్లో. స్రుత్వాహ్వనం నవయహృదయం పాలయామాస యోసః
సర్వా నస్మాకం సువసునిచమై ర్మానయామాస తుష్టః
గీర్షీ భీష్మే సుగుణవిలయో దూర మాయా తప్రిన్నః
తం శ్రీమస్తల ప్రభువరి మముం సర్వదా భావయామః ॥
- శ్లో. శ్రీవిక్రమప్రభవరం సౌశీల్యగుణభూషణం
సంరక్షతు కృపాసింధు ర్భగవా న్పార్థసారథిః ॥

ఏవం విద్యద్విధేయః

కా శీ థ ల్ల సు బ్ధ య్య శా స్త్రీ.

పంచరత్న

- శ్లో. విక్రమదేవోవర్మా, వర్మైవాశేషవిబుధవర్గస్య ।
సంరక్ష్యతాం తివిక్రమ, దేవే నాపమ్యతో రమామహిపః ॥
- శ్లో. నక్షత్రవిద్యయా య, స్తతైవచ క్షత్రవిద్యయా ప్రథితః ।
విక్రమదేవో జయా, దవిక్రమో మార్గయాయురుషేషు ॥

- శ్లో. విబుధానాం సమవాయే, సమవాయేనైవ స సమవేత్స ।
సమ్మోదయన్ సదా తాన్, విక్రమదేవ శ్చిరం జయతు ।
- శ్లో. న్యాయే పదే ప్రిమాణే, నైవ ప్రస్థలతి యన్మతిః కావపి ।
తాదృశ ఏవ భవిష్యన్, విక్రమదేవ శ్చిరం యాత్ ॥
- శ్లో. క్షత్రియవంశే నృపతి, ర్విరళో విరళో బుధోఽద్య విప్రేషు ।
ఏవం సరసస్తత్రా, ప్యేతత్రయయోగతో మనః పూర్ణమ్ ॥

కాకినాడ, }
౩-6-46. }

దర్భా సర్వేశ్వరశాస్త్రి.

వ్ర శం సా వం చ ర త్న ము లు.

శ్రీ ప్రయాగ వేంకటరామశాస్త్రిగారు.

- శ్లో. కళ్యాణ మాంధ్రసాహిత్యపరిషత్ ప్రభతాం చిరమ్
ప్రాచీనా ఉత్తమగ్రంథాః ప్రకాశంతే యదాశ్రియాత్.
- సీ. కంజాతహితవంశసంజాగ్రిదంభోధి
సంజాతమందార ! స్వాగతంబు
అయసయోదంచితజయపూర్వహారాజ్య
ప్రాజ్యవైభవయుతా ! స్వాగతంబు
సదుపేయవిబుధసంసదుపేతసాహిత్య
సమాట్టదాంచితా ! స్వాగతంబు
మిలితవిక్రమభోజతులిత ! విక్రమదేవ
వర్మమహారాజ ! స్వాగతంబు
అంచ స్వాగత మిమ్ము పత్త్యగ్రంథవన
రాజమున నిన్నుఁ జేర్చు నీ రాజమూరి

కథిగతాఖిలవిజ్ఞహస్తావలంబ !

పథితచరి తాంధ్రసాహిత్యపరిషదంబ !

సీ విశ్వవిఖ్యాతాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయా

ధ్యక్షతోల్లసిత ! దీర్ఘాయు రస్తు

దానాపజతకర్ణ ! దీనావనపరాయ

ణానందితబుధ ! చిరాయు రస్తు

సకలకలాభిజ్ఞ ! సుకవితాతత్త్వజ్ఞ !

విభువర ! వంశాభివృద్ధి రస్తు

పుంజీభవజ్జగద్రంజకసుగుణపుం

భావస్వరూప ! శుభాని సంతు

అనుచు దీవింపు సిదుహర్మ్యప్రవేశ

మహాసభాపతి నధ్యాశ్మయతి ససుతుని

సరససాహిత్యచయసముద్ధరణాతిని

వ్రీతీని విక్రమదేవభూపతిని సతము.

సీ. మహిత జయంతి రామయమహాశయచతు

రాస్యండు సృజయించె నాది నేది

రహిమీతి శ్రీసూర్యరాయమహోదార

భూదారసంభృతిఁ బాలుచు నేది

నానాదిశాఖ్యాతదానంద్రసముదయం

బాసఁగుకేలూఁతల నెసఁగు నేది

సద్వ్యవస్థాపకాచార్యసూర్యేందుమ

హోద్యమద్యుతులఁ జెన్నొందు నేది

అట్టి శాస్త్రపురాణేతిహాసనదులఁ

బరఁగి సతావ్యసవ్యసంభరిత యగుచు

నమరు నీయాంధ్రసాహిత్యసమితి జగతి

తద్ద వర్ధిల్లు నాచంద్రతారకముగ.

సీ. అంధ్రవాఙ్మయరక్షకై యాంధ్రసాహిత్య
 పరిషత్సమాఖ్యతోఁ బరమపూజ్యుఁ
 డైన మీయగ్రజుం డల రామయ్యార్యుఁ డీ
 వితతవిద్యాసంస్థ నెలయుఁజేసె
 ఆమహాసంస్థకై యతిరమ్యసువిశాల
 భవనంబు నిర్మించి భర్తవేర
 నర్పించితివి నీవు త్యాగ మిట్టి దటంచు
 సజ్జను లెల్లఁడ సన్నుతింప
 పుట్టినింటికి మఱియు నీ మెట్టినింటి
 కసమయశమును గూర్చితి నమ్మ సాధ్వీ !
 రామయానుజ ! సుందరరామపత్ని !
 సుగుణికురంబ ! వేంకటసుబ్బమాంబ !
 సీ ధనవంతు లెందఁడెందఱు లేరు ధరలోన
 సరయ ధర్మాసక్తి యరిది గాక
 ధర్మాత్ము లెందఁడెందఱు లేరు ధరణి న
 తాత్రదానంబు చొప్పడదు గాక
 దానశీలురు లేరె ధరణిలోఁ బెక్కండ్రు
 రిట్టి విద్యాసంస్థ కిడరు గాక
 ధన్య వీ వెలయుఁ దలఁప నీదృఙ్మహా
 భవన మిచ్చితి వాంఛభాషకొఱకు
 రమ్యవితతంబు సుందరరామ భవన
 మలరంగాపుత్ర మాచంద్రతార మవని
 దాన పాత్రజ్ఞ ! మీ పుణ్యదంపతులకు
 శాశ్వతసుఖంబు లొసఁగు సర్వేశ్వరుండు.

ప్రశంస

గీ. కనెను మును రామయ్యార్యుండు ఘన మనీషి

యాంధ్ర సాహిత్య పరిషదంబును లతాంగి ।

మేనగోడలి కొక దివ్యమైన సాధ

మలవరించె వేంకట సుబ్బమాంబ నేడు!

గీ. ప్రభిత్తమైనదియ జయంతివారి పుత్రి

ప్రభలవారి యిల్ సేరు, టాక్రమమె యిపుడు ।

నాంధ్ర సాహిత్యపరిషదభాగీ ప్రభల

వారి యిలు సేరి పాలించె బ్రజలు మెచ్చ॥

చ. అభినవ భోజు డాదిగ మహామహు డైన వదాన్య శేఖరుల్

ప్రభువులు తెల్లుభారతి కసారపవర్యలు సేయువారు స

ద్విభవము గల్గువారును మదిం నలపోయర; యైన నేడు మా

ప్రభలకొలంపు వృద్ధ నలునారెడుసాధ మొసంగె నాంధ్రకి॥

కాకినాడ,

9—6—1946.

} విద్వాన్. శిశుపాటి విశ్వేశ్వరశాస్త్రి.

మంగళాహ్వానము.

మధునాపంతుల సశ్యన రాయణశాస్త్రి.

౧

కొమరారన్ జయనాదభంకర డెలుంగుల్ ముప్పదేనేండ్ల నీ

కొమరుల బ్రాయపుగాన సాధుగతి వాకోగా, మహారాజు వి

క్రమదేవేంద్రుడు స్వాగతోక్తి నొడవంగా నుత్తమంబైనది

వ్యముహూర్తమ్మునగ్రొత్తలోలిలికి మారభామా!రమా.

౨

మొదట జయంతి రామమును మోదమున న్నది నిల్పుచేసి య
ప్పిదపఁ బిఠాపురప్రభునిఁ జేర్కొని సుందరరాము నెన్ని యా
పదపడి యిందు నీరు కుడిపాదమువెట్టి గృహప్రవేశశం
పద నొడఁగూర్చుమా ! తెలుఁగుభారతి ! హరితిఁడు వెల్లునన్.

౩

పాలకముదకి- పుర్వులకు భుక్తులు వెట్టెడి తాటియాకుఁగ
ట్టల నెల వేర్పఱిండుకొని డాఁగిన నీదేరఁ బ్రీతి దోచి, ని
స్తులదయఁ జూచె నీ ప్రభల సుబ్బము; కావున నీమె నిండుఁజూ
పులఁ దిలకించి తద్భవనముఁ గయిసేయుము వాగ్విధూమణీ !

౪

వెనుకటివారు సూత్రమును వేసి, మోసిరి తెల్లరాజు లె
ల్ల నడుసు మంటిముద్దలు, చెలంగి కవీశులు తీసి రిట్టికల్
గనప పునాది దిట్టముగఁ గట్టిరి పండితపాళి గూడి, నూ
తనభవనప్రవేశము ముదఁబుసఁ జేయుము వాఙ్మయేందిరా !

౫

మరువున శాస్త్రపండితులు, భోజనమానులు రాజులున్, గది
శ్వరులును వందిమాగధులపద్ధతి బారులుతీరి నీశుభో
త్తరచరితంబుఁ బాడఁ, బలితం బగువేడుక నాంధ్రసాహితీ
పరిషదమోఘహర్ష్యశలవాస మొనర్చుము శాశ్వతంబుగన్.

హరిహరశాసనము:

ప్రశంసాపద్యోపాయనము.

మ. పరివస్యారచనాచణుం డగుచు సంభావింప మాపీతికా
పురరాజన్యఁడు నేడు శ్రీ జయపురీభూనాయకావిష్కృతిన్
పరిదీపించు నవీనధామమున నంబా ! యాంధ్రసాహిత్యస
త్పరివత్సుండరి ! కాపురిపు మురువిద్వత్పాలి బాలింపుచున్.

మ. శరిషదేవి ! కళాప్రపూర్ణరచిత హాస్యంబు మన్నించి సుం
దరరామార్యసతీనవీనభవనాంతస్సీమ వాసించుచున్
పరిఘాణింపుము గ్రామ్యనవ్యకవితాపై శాచికాపారదు
ర్భరసాటోపముఱుచ్చుహు కహకహారావా విరామార్భటిన్.

ఆ. వె. అభినవాంధ్రభోజుడంట యాంధ్రసాహిత్య
పరివదధికపోష్ట, భవనదాత్రి
విప్రసాధ్యి యంట, నేశ్శోత్సవధాత
యాకళాప్రపూర్ణుడంట, బలిర !

శా. లేకున్నాకొక నేడు గాకపురి బాలి గేలి యధామ మొం
డాకల్పించి మనోవచక్రియల నీ యాంధ్రీమవాదేవికిన్
సాకల్యార్పణముం బొనర్ప గలశ్రీనాథుల్ నదామ్యుల్ బుధుల్
నీ కొక్కర్తక మాట డక్కినదిగానీ నేడు సుబ్బాంబికా.

చ. విభవకళాభిశోభితనవీనమహాభజనాప్తి సాహితీ
సభికుల కాక క కపురచర్యజగావళి నీవదాన్యతా
శుభిక్యతికిన్ ముణంపడిరి సుందర రామసుధీవహూతికా !
ప్రభలజయంతివంశయుగపాలిక ! వేంకటసుబ్బమాంబికా !

ఉ. నీ నసమానదానకళనే సకలార్థము లంది యెందఱో
మానవు లాయురున్నతుల మానెత్సత్పదభోగ భాగధే
యానవమానసంగతుల హాయిగ నుండిరి వీర లెల్ల నీ
సూనులు గారొకో ప్రభల సుందరరామసుధీవహూమణీ.

తుల్యరామేశ్వరము, }
9-6-1946.

కవికంఠరవ, కవిమూర్ధస్య,
కాకరపర్తి కృష్ణశాస్త్రి

శ్రీ కాశికాంధ్యామృతము:
అత్తకోడండపాత్రు.

శ్రీకారము నేఁ జుట్టుచు

ప్రాకటభక్తిం జయంతి రామయబుధు సు

శ్లోకుని భావించి నమో

వాకము లర్పింతు నాంధ్రపరిషత్తునికిన్.

౧

తైశవ మాదిగాఁ దెలుఁగుచానయశంబును శాశ్వత బుగా

దేశములందు నిల్పుఁ దనధీభవంబును వెచ్చఁబెట్టి యా

వేశము లేక తా నభినివేశముతో గృహింపన్ నిల్పె నీ

పేశలవాగ్విలాసపదవిం బరిషత్తుతి రామయాద్యుడున్.

౨

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషదభ్యర్చనంబు

చేయుపూజరి మదిఁ దలపోయునట్టి

కోర్కెలకునెల్ల ముఖ్యునా కోర్కె నేఁడు

సఫలమయ్యె మహాత్మిరోత్సవముకతన.

౩

కనె నొక కన్యకామణిని గౌరవదాత్రిని రామయాద్యుఁ డీ

గౌనముల ప్రోక పోషణము గోరి మహాత్మరభేదమోక్షంబుల్

గని తుద కెట్టులో తనసకాశముఁ బాయకయుండ నిల్పె మే

దినిఁ దనకన్యసేవల సుధీమణు లెల్లరు సేయునట్లుగాన్.

౪

ఆమెగుణంబు లెంతటి మహాత్ములకైనను విగత గూర్పు నే

మేమని ముందుగా నిలిచి యిచ్చిరి రొక్కము నేనవేల్ యశః

కాములు మేదినీపతులు కాన్కలుగా మిఱి యీమెనిండు మో

మేమియు విప్పదయ్యె తగునింటను చా వనియింపకుండుటన్.

౫

ముదుసలియైన తండ్రి తన మున్నట దీర్చకయున్న నెట్టులో

కదిసి యుదారశీల మమకారము గల్గిన యత్త నేను మీ

పదముల నంటి నిలఁగి నపారయశం బొడగూర్చు మీకు నన్

సదయతజూడుమన్న విని సంతస మందెనున్ సుబ్బమాంబయు.

౬

ఎండకు వానకుం దడిసి యెండుచు రూపణియున్న సీమె నొ
కొండును జూడకున్న మమకారముగల్గిన యత్తపున్నెముల్
కండునుగాదె యీమెకు నివాసముగా నొకసాధ మిచ్చినన్
మెండగు కీర్తి వచ్చునని మెచ్చెను కోడలి లచ్చనంబులన్. ౭

ఇది నెఱాంటికాంత నయ సిప్పుడు ముప్పదియైదు నేండ్లునా
కీదియును నన్నకూతు రిడ నెంచగ నక్కటలేదు వావి నా
ముదిమిని నిట్టి కోడల చూడము జూపెను దీనిఁ జేర్చినన్
కొదవలు దీటు నా కనుచుఁ గూరిమితోడ దలపోసె నత్తయున్. ౮

అత్తయుఁ గొత్తకోడలి గుణావలి నీనుఁ బుట్టయంత నే
వచ్చినవేడ్క సీమె హాకహార్యము కొత్తగ గూర్చుఁగోర్కె రే
కెత్తగ నామె పుత్తులకు నిచ్చెను రూపము లాటువేలు మే
సత్తివిరాళముఁ గొనె మహత్తరకీర్తి ఘటింపఁ గోడలున్. ౯

అంతట నామె పుత్తు లతియశ్శములన్ బచరించి భారతీ
కాంత వసింప నర్హము నికామమునోహర మైననూత్నశు
ద్ధాంతము గూర్చిగా గడగి రత్తయుదారత హెచ్చరింప నొ
క్కింతయు జంకులేక సతి కీర్తితసిద్ధి ఘటింప నెంతయున్. ౧౦

తనమన మెంత గౌరవము చాల్చినదో భవనంబుగూడ నా
యసువున నుండగావలె నటంచు డిలంచెడి సుబ్బమాంబ దా
గనుఁగొనవచ్చి యిచ్చెమఱి కాన్కగ రొక్కము మూడువేలు మా
మనములు నబ్బరంబుగొనె మానినియీవిక కార్యదీక్షకున్. ౧౧

ఇం కొకపల్కు పల్కె నిడ నీభవనంబును గట్ట మీర లే
వంకకుఁ బోకుఁ డెంతభవభారమునైనను నేనె చాల్తు ని
శ్చంకతఁ గార్యముల్ నెఱపి జాగొనరింపక నూత్నసౌధప
ర్యంకతలంబునన్ విడియ యత్నము సేయుడు నాడుకోడలిన్. ౧౨

సకలసంభారముల్ గూర్చి నదనమట్టు
భారతీదేవిపూజకై పాదుకొలిపి
ఆంధ్రభాషావధూతి కీయవసరమున
జరుపుచుండిరి పటుమహోత్సవము సుతులు.

౧౩

కట్టించె భవనంబు కాంతయకా సుబ్బొబ
భర్తకు శాశ్వతకీర్తి వెలయ
నిర్మించి రీసాధ మద్దిలి ధీరులై
పరిషదారాధకుల్ భక్తితోడ

దీపించె నభ్యుదయవ్యవీకమునందు
సాహిత్య సమ్రాట్టు శిధ్ధతోడ
వీక్షించుచున్నారు వియ్యంకు లిద్దఱు
సత్తకోడండ్రుఁగొప్పొత్తువెంపు

కవులు పండితులును సీమభవనవిభవ
మరసి యానందఁగోలావిహారములను
జేయుచున్నారు భారతీ సిగ్గు పీడి
అత్తకును జెప్పమమ్మ నీపెత్తనంబు.

౧౪

స్థాపించె నీసంస్థ స్వాగతజమ్మడు
రామయ్యార్యుడు బుధరంజనముగ

పోషించె సూర్యరాహుజాని దీనిని
పటుకోశసందర్భపాటవమున

జరిపించుచున్నారు సకలకార్యంబులు
పంశీతవర్యులు ప్రాథి మెఱయ

అందిచ్చిరాంధ్రదేశావనీవాధులు

కానుకల్ వేసవేల్ గ రవమున

కాని యింకను నెన్నియో కానుకలను

గోరుచున్నది మాతల్లి కూర్చినుతుల

య హాలను నింప మనమున నుత్సుకత్వ
భరము గొనుమయ్య విక్రమవర్మదేవ. ౧౧
ఎందఱులేరు దాతలు మహిళలి వారల నెవ్వరేని యా
కందువ నాంధ్రభాషకు వికాసముగూర్చెడివివ్యసంస్థ చె
న్నొందగ రమ్య కృత తగులగమున్ రచియింపనేర్పిరో
యొదును బూర్వపుణ్యములె యిచ్చును శాశ్వతక్షీర్ణి సంపదల్. ౧౬
పరిషత్పతి కారాధన
జరిపెశిమామనమాలెల్ల సంశోషముతోఁ
గర ముప్పొంగగఁ జేయఁగా
పరితోషితబుధసముహా పావనముఖ్య. ౧౭

ఇట్లాసిండు,
చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి.

ఉ ప ద.

చిలుకూరి వీరభద్రశాస్త్రి.

శ్రీసూర్యనారాయణ కృష్ణాక్షపూర్ణశుభస్థనందనతపూర్ణగౌత్రీ.
విజ్ఞానగర్భరశుభాగర్భాపాక్షిని శ్శుభాగార మలంకరింతు !

శ్రీమత్పురిషద్భరణప్రకేర సమయ శ్శుభస్థిసంభరితః ।
ఆంధ్రాధిపతయ మతిశర మహాసి మామేయగర్వకృణిహేతు.

3

శ్రీమద్విక్రమదేవభూషణి మహాశాసన్యపూర్ణాద్భుతిమ్
ప్రాప్తేయం పరిషత్పుష్కర్ణభవస్రపావేశితేతుత్సవే ।
సేయం సర్వమహత్తరేదృశమహాసాభాగ్యపూర్ణాంచితా
ప్రాసాదే వసతీ త్రివిక్రమపదం సంపూర్ణ మధ్యాస్యతామ్.

౪

విజ్ఞానసంపూర్ణమహాధిరాజ శ్రీవిక్రమోర్విశనుపూర్ణదృష్ట్యా
అగార మేత స్స చిరా త్రపుపూర్ణం ప్రాసాదరాజం భవితేతి మన్యే.

౫

సాహిత్యాంబుధిభేలనేన సరస స్సాహిత్యసమా డయమ్
అచ్చస్వచ్ఛగభీరబుద్ధికలితో నిశ్యం కళాగాం నిధిః ।
షట్పాస్త్రేషు నిగాఢపూర్ణధిషణ శ్రీవిక్రమోర్వివతిః
ప్రేక్షాధ్యక్షవదం బభార పరిషత్సభాగ్యభాగ్యోదయైః ।

౬

ఆంధ్రాణాం నాస్తి విద్యోద్ధృతినిపుణమహాస్థేమ, తత్రాపి కృత్యం
కర్తం తే నైవ శక్తాః, సుహృదయవిధురాః, సంఘశక్తా నచైవ ।
ఇత్యేవం లోకగర్వాం విమలతరమహోదారసంపూర్ణబుద్ధి
స్సుబ్బాంబేయం న్యమాన్తే భవన మిద మపూర్వాంగరమ్యం
విధాయ.

౭

ఆంధ్రేష్వైకైకోఽపి ప్రకృష్ట కృతిభారవహననిపుణతరః ।
ఇత్యేవం భవనే స్మి న్నబలా ఘోషయతి భవననిర్మల్య.

౮

సీ. శ్రీసాంద్రపీతాపురీరమ్యరాజన్యః
 డాకడ భాషోద్ధృతి నుండె ధృతిని
ఆంధ్రుల విశ్వవిద్యాలయ వృద్ధికై
 దాతల విక్రముఁ డీతఁ డాకడై
రామయచంతులు రమ్యాంధ్రసాహిత్య
 చరిత్రు నొక్కండె ప్రాథమజేసె
ఈయమ యోర్తుక యీసాధనిర్మాణ
 కార్యధురీణమై కాంచె యశము.

గీ. ఇటుల నీయాంధ్రమండలి నీక్షసేయ

నొక్కడొక్కడె ఘనకార్య మూర్జితముగఁ

జేయ సమకట్టి ధైర్యంబు చింతసేయ

నన్నిటను నగ్ర్య మైయుండ కబ్రమేమి ?

౯

మ. భవనంబున్ దరిసింప నెంచినఘనుల్ ప్రాపించి చూడంగ సం

భవమే ? యెవ్వరు దీనిఁ గట్టిరి బలీ ! బాగొప్ప ! పీఠెవ్వరే !

దిని దాడంగను నున్నసి భవసమ స్పృష్టన్ గనుల్ విప్పుచున్

దివిదాడం గని నేత్రముల్ తలకురా నిర్భ్రాంతి కేహ నొకో ?

౧౦

శా. పారం బొందుదునే భనం బడంగ నాభారమ్మటంచుఁ గృత్రి

వీరావేశముతోడ దానమిడి యుర్వి లేద యీ డంచుక

ధీరత్వంబును సాహసంబు నెగడ నిష్కణముం జేయఁగాఁ,

ప్రారంభించి ప్రవేశముంజలుపు సుబ్బంబ నుత్తరింప వలెక.

౧౧

చ. ఇరువదియా! పదాఱ ! యిదె యిచ్చెద వేలను, గ్రందుమీఁదు మీ

రరయక కట్టుఁ డంచు గను నాదరణంబునఁ బల్కుసాధ్యి నీ,

ధరఁగనుగొంటిరే ? యిటులుదారత సుబ్బమ కబ్బె నీయిలక

గర మరు దిట్టి దాతృతకుఁ గారణ మేమయియుండి యుండునో ?

౧౨

గీ. కీర్తిగడిముంప నిట్టిట్టి కృతులు తలఁచి

కడఁగ జేయఁగఁ బూనిన ఘనులు కలరు

కాని యాకీర్తి కాంక్షించి కాదు, కనఁగఁ

గలదు సుందరరాముని ఘనతకాంక్ష.

౧౩

చ. తెలియఁగఁజేయు నిట్టిసునదీనిబిడికృతకాంక్షితంబు మీ
రలు మునుమున్ను కాంచనగు రమ్యము తాభవనాక్షరంబులే
యిల నిద భర్తృవాంఛితము నేర్పడఁజేయుట యన్నదొక్కడే
కలదు పశ్చిమతామణికే గాంక్షితమన్యము లేదులేదుగా.

౧౪

ఉ. కూరిమిలోప సిపిటులు కోడలికిం భవనంబు కట్టినన్
బేరిమి కోడ నందలము పెంపుగఁ జిరిచి యుర నేగినన్
గోరుట మాన దీయువిడ కోరుచు నున్నది సుబ్బమాంబ ! మా
శారయశాధవాన మిద హాయిని గొల్పు నటంచు నిత్తటిన్.

౧౫

ఉ. లోకములోన సత్తలకు లోకువ కోడలు కాని మీయెడన్
బోకడ సంతయుం గనఁగఁ బూర్ణవిరుద్ధము; కోడ లిట్టినన్
బోకడవెట్టి కక్క పరిపూర్ణ పు వత్సరమేగకుండ నీ
వేకరణిం బానన్తు ! గడియింపుము కోడలియొప్పుతంబులన్.

౧౬

గీ. రామచూర్యండు నీ యట్టి రత్నఖనియె
కలదు నాపుత్రి కేమని గరువ మూని
యేమి చెప్పక నిశ్చింత నేగె దివికి
వంశజులచేవ యెఱుంగనివార లెవరు.

౧౭

ఉ. వా! యెవరియ్య! యిట్టికృతి బాగుగ నల్పిరి; యుత్సవంబులో
నామెడ గారవం బిడుచు నన్ను ఘనాదృతిఁ బిల్వఁ బంపిరే !
యీయిల నెవ్వరిట్టి రని యిది మృత్యువు కష్ట మెంతు నే ?
సా " మొదలైనవి ౧౭౩౪వరకు. మూలక. పదవి. పాదము. కావ్యము.

౧౮

గీ. చులుక వేనకు వేల ను సుబ్బమాంబ !

యిచ్చియుంటివి ప్రతిఫల మీయకునికి

గౌరవం బొటు ! మఱునక కాన్క లిడెద !

వేయికోక్కొక్క పద్యము వెలకుం గొనుము.

ఓమ్.

శ్రీప్రథల సుందరరామయ్యగారి షష్ఠపక్షి వేంకటసుబ్బమ్మగారు

శ్రీ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తునకు ప్రసేషమహోత్సవ

సమయ ప్రశంసా

పద్యరత్నవంచకము.

చ. సిరి కిరవౌ జయ స్త్రీకులసింధుసంధానశుడు రామయ్యాయ్ దా,

దరమునఁ బెంపఁగాఁ జెరిగి తత్తదాదారసరేంద్రచంద్ర భా

స్వర కరుణ ప్లేలంగు పరిషన్నపకల్పలతామతల్లి ను

స్థిరయము యుద్ధులకొ దనియఁజేయుత మాశశి తారకమ్ముగా. ౧

ఈ. ఆములమ్ముగ గ్రాంథకాంధ్రమును మాయంజేయఁగా గ్రామ్యభా

షామేఘమ్ములు నాంధ్రమై యలము దుష్కలమ్మున న్నిమహో

ద్దామప్రాభవ మన్ప్రభంజనము తత్కాలువ్యముం బాపి తే

జోమాన్యంబొనరించె నీకివియె మాజోహలు లోసాహితీ. ౨

ఉ. సోదరుడైన రామయ యహుసకృపం గని పెంచె నంచు న

త్యాదృతి మీఱ దివ్యమగు హర్షము వేంకటసుబ్బమాంబ నీ

ప్రసాదమున భాగము గావించి మయ్యది శాశ్వతంబుగా

నేదియు లోటులెదుగద ముంకిట నోపరిపద్యధూమణి. 3

గీ. మనగోడలవంచు ననూనమైన

పేర్ని దైవార నిరపు గల్పించుమేన

యత్త కాచంద్రతారార్క మైనయశము

గూర్పు మోయాంధ్రసాహితీ కోమలాంగి.

౪

మ. ధనవంతు ల్బ్రతిమంతు లెంతయును విద్యావంతు లీభాత్రియం

దుస లేరెందఱు రామయాత్యుసక యెందుం జెల్లె సాహిత్య సం

స్థను సృష్టింపగఁ జెలపఁ దత్సహజవై దైవారు నీకే తగఁ

ఘనహర్ష్యం బిటుగూర్చిదానమొసఁగఁగా నెందు సుబ్బాంబరోగి

ఇట్లు,

9-6-1946,

వింజరం

కాకినాడ తాలూకా.

}

విద్యత్కవిశేఖర: వ్యాకరణాచార్య,

ఆంధ్రభాషాసరిత్సాగరాదిగ్రంథకర్త,

ఓలేటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి,

శ్రీ వేంకటేశ్వర వేదశాస్త్ర చ త

శాలా ప్రధానోపాధ్యాయుడు.

ఓమ్.

శ్రీశ్రీశ్రీ జయపురాధీశ్వరులగు విక్రమదేవవర్మ

మహారాజులుగారికి సమర్పించిన ప్రశంసా

పద్యరత్న పంచకము.

శ్లో. శ్రీమాన్ జయపురరాజ్య

శ్రీదయతో దాతృతావిజితకర్ణః

సాహిత్యసార్వభౌమః

. నీ.వి. స. మ. దేవ గౌమిసోదయము.

౫

ఉ. విక్రమదేవవర్త పృథివీపతులందున మేటి నేటి న

మృక్కతి కాధిపత్య మది యందుట లారయ భావికాలకా
ర్యక్రమమెంతయేని యు శుభావహమై దనరారు నంచు ని
ర్వక్రముగా నెఱుంగనగు రాజులు మున్నతిమీఱ సాహితీ. ౨

చ. సకల కలాప్రపూర్ణుడయి సాహితీయంశన సార్వభౌముడై
యకలుషచిత్తవృత్తియయి యన్యదురాపయశోవిభాసియై
ప్రకటతరాతిసంపదభిరాముఁడు నౌజయపూర్వభంకు పూ
రిక నిక నీకు మున్నతి యరీదృశముం గలిగించుఁ గావుతన్. 3

మ అనువర్తంబును లక్ష వార్షికముగా నావిశ్వవిద్యాలయ
మున కర్పించు వదాన్యుఁ డీనినుఁ గృపాపూరపృష్టాక్షణ
మున నొక్కింతగఁ జూచినక సకల సమ్మోద ప్రదాన్యుత్య మెం
దును జేకూడట యబ్రమొక్కొ? పరిషత్తు! పండె నీపుణ్యముల్.

గీ. ఆంధ్రపరిషత్తు గావించు సత్యపూర్వ

పూర్వజన్మాత్తోరుతపోవిశేష

మునను విక్రమదేవవిభండు సన్య

భోజఁ డధ్యక్షపీఠమ్ము పొందు నేడు.

౨౧

ఇ స్తు;

ఆంధ్రకథాసరిత్సాగరాదిగ్రంథకర్త.

ఓలేటి సూర్యనారాయణశాస్త్రి
శ్రీవేంకటేశ్వర వేదశాస్త్రపాఠశాలా
ప్రధానోపాధ్యాయుడు.

9-6-46,

వింజరం.

కాకినాడతాలూకా.

}

ఆనందము.

చిలుకూరి విశ్వనాథశాస్త్రి.

శ్రీమదాంధ్ర సాహిత్యపరిషదమోఘ

సవభవనప్రవేశంపుటుత్సవమునకు

కవులు పండితులును : చచ్చు ఘనతరంపు

దీవనలు పండుగాక ! యాదేవుకరుణ.

౧

భూజను లెల్లరుం బూగడుపోలికి, భోదనదృక్కుండైన యీ

శ్రీజయపూరధీశ్వరునిచేఁ దెలువ బడుచుండె, వాఙ్మయ

భ్రాజితమైన యీ భవనవర్యము : తన్మృతవ్య మెట్టిదో

యోజనసేయుండి గుణమహోదధులైన సనస్యశేఖరుల్ !

౨

ఈముహూర్తము మంచిదై యెల్లయపుడు

ప్రభల సుబ్బమసుందరరామనామ

దంపతులపేర శాశ్వతస్థాయిగుచు

నాంధ్రసాహితీ యిం దలరారుఁగాత ?

3

రాణ్య హేంద్రకవింద్రవ్యహర్ష్యంబునఁ

బసిడిగిన్నెలలోనఁ బాలు ద్రావి

సోమమాజులవారి హోమవేదికలపై

సల్లన చల్లగా నాటలాడి

శ్రీనాథకవివర్యు నీపడోలికలలో

హోయిగాఁ మాగుటుయ్యాల లూఁగి

భక్తపోతనయింటి పంచపాళీలలో

మెత్తనిశయ్యల నొత్తిగిల్లి

తాత యగుపెద్దనకవి తత్పరత మీఱ

గజము నెక్కింప మెలగుచుఁ గరముమెఱయు

నాంధ్రకవితాకుమారి జయోఽస్తు నీకు

ఆంధ్రసాహిత్యలక్ష్మీ జయోఽస్తు నీకు.

4

తెలుగులోని అఖండయతులు - వానిగతులు.

చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి.

కడచిన జూలై నెలలో వెలువడిన భారతి పత్రికలో అఖండయతిని గూర్చి కొంతవఱకుఁ బ్రసంగించియున్నాఁడను. ఇంకను దత్తసంగమున ముఖ్యముగఁ గొన్నియంశములు పాఠకుల కెఱిగింపఁ దలఁచి యీ వ్యాసము వ్రాయఁబూనినాఁడను.

సంధివశమున నుత్తరపదమునందలి యచ్చతోఁ గూడిన తావులందెల్ల వఱి, సమానాక్షరములకు నచ్చునకు హల్లునకు చెల్లింపవచ్చుననియు, అదియే యఖండవడి యనియు, దానినే భీమన ముద్దరాజు రామన చిత్రకవి పెద్దన కూచిమంచి తిమ్మనయు సంగీకరించి నారనియు, అప్పకవి యొక్కఁడే యంగీకరింపనివాఁ డనియు అందుచేఁ బండితలోకమున నీయఖండయతికి వెలినచ్చినదనియు గిడుగు సీతాపతి పంతులు బి. ఏ. ఎల్. టి గారు 1920 మే జూన్ నెలలకు వెలువడిన 'తెలుగు' అరుమాసపత్రికలో 'అఖండవడి' యనుపేర దీర్ఘవ్యాసము నొకటి ప్రకటించియున్నారు 1934 లో వెలువడిన అప్పకవీయము పీఠికలో నీ వ్యాసమునుగూర్చి గిడుగు నుద్ఘాటన మొనర్చినారు. ఆవ్యాసమున వారు తెలిపిన యుపపత్తులు లక్ష్యములుగ నిచ్చిన కవి ప్రయోగములు వాని పాఠములు నెంతవఱకు సరిపడియున్నవో కొంత పరిశీలింతము.

అప్పకవి యఖండవడి! వెలివెట్టలేదని యీవఱకే వ్రాసియుంటిని. భీమన, పంతులుగా రనుకొనిన యఖండవడి సంగీకరించినచో, ప్రాదియతియందుఁగూడ నుత్తరపదాద్యచ్చతోఁ గూడిన తావున నచ్చునకు హల్లులకు యతి చెల్లింపవలయునుగాన అఖండయతిచేతనే గతార్థమగుచుండ మఱిప్రాదియతి సంగీకరింప సక్కింపలేదు. ఇటులనే రామన గాని పెద్దనగాని తిమ్మనగాని, అప్పకవి యుభయయతులుగా లెక్కించిన వర్గములోనినిత్యసమాసాదియతుల లక్షణలక్ష్యములనుబెలుపఁగూడదు. అఖండయతి సంగీకరించు నితరయతులనుగూడ సంగీకరించిన పై

లాక్షణికు లందఱుకూడ పంతులుగారు తెల్పిన యఖండయతి సంగీతంప లేదని చెప్పవచ్చును. వారనుకొనినచే లాక్షణికాభిమతమైనచో వైలాక్షణికులందఱు నలాక్షణికులేని గానోపుదురు. ఒక్క అఖండయతి మాత్రము సంగీకరించిన సర్వలక్ష్యములు సరిపడుచుండ భీమనగాని యితరులుగాని యతుల సంఖ్య నేల పొడిగింపవలయును.

లాక్షణికహృదయము సరయుట కష్టసాధ్యము. యథాతథము గ నెఱిగిననేగాని లక్షణము సరిగా సమన్వయింపదు. ఏదియో యొకరీతిని సమన్వయించిన నది లక్ష్యమున సరిగాఁబాసగదు. ఒకప్పుడు వివరీతపథమును బట్టెనేని భ్రాంతిని గలిగించును. తన్మూలకముగ పాఠ్యానికి లాక్షణికులను సైత మవనదించుట తటస్థించును. అఖండయతిః పయమున నిష్టియవస్థయే తటస్థించినది. 'తెలుగు' లో పంతులుగారు ఈయతనిగూర్చి యింకను నీకిందిరీతిని బ్రస్తావించియున్నారు.

“అఖండపడి అగ్రాహ్యమని చాలామందికి భ్రమ. బాలవ్యాకరణ సూత్రములు అప్రతిహతములని పరిశీలన లేకపోవుటచే భ్రమపడి నట్లే ఛందశ్శాస్త్రమునందు అప్పకవిలక్షణములు వేదవాక్యములు గా పండితులు శిరసావహించడముచేత అఖండపడికి వెలివచ్చినది”

బాలవ్యాకరణమును రచించిన చిన్నయసూరి, ఆంధ్రభాషలో నేటి దనుక నెలువడిన వ్యాకరణగ్రంథము లన్నిటిలో నుత్కృష్టమని యనుపించుకీర్తి, సంస్కృత వ్యాకరణసూత్రనిర్మితి కించుకయు నీడఁబోనిపద్ధతిని సూత్రనిర్మాణమును గావించి తదనుగుణముగ వృత్తిని సంతరించియున్నాఁడు. కనుకనే సూరిసూత్రము అప్రతిహతములు బహువిచారసహములునై యున్నవి. అటులనే అప్పకవి తననాటికిఁ బ్రసిద్ధికెక్కిన ఛందోగ్రంథములను జాలవఱకు నవలోడనముచేసి విపులముగ లక్షణగ్రంథమును నిర్మించియున్నాఁడు. కావుననే పండితుల కాతని ఛందోగ్రంథమాదరపాత్రమయ్యెను. ఇంతియగాక సూరి అప్పకవియుఁగూడ శాస్త్రములందు విశేషమగుప్రజ్ఞనాంజ్ఞించినవారు. శా

స్త్రము నెఱుంగని వారివలె వారెట్లు లక్షణనిర్మితికిఁ గడఁగఁజాలెదరు. పండితులు పండితులగ్రంథముల నాదరించుటలో వింత యే మున్నది. పూర్వోత్తరవిరోధములులేకుండ నన్యూనాతిరిక్తములగువాక్యములతోఁ దాము తెలుపఁబూనిన నిషయముల నెఱిఁగించుటయే యుత్తమపండితలక్షణము. అట్టిపాండిత్య మీయుభయుల రచనలయందును గానవచ్చెడిని. వారి హృదయముల నవగతముచేసికొనక వారి నపవదించుటకంటె నింకను శ్రమగొని వారి రచనములందలి సారస్యమును భాగుగ నెఱుంగుట సహృదయములగు విమర్శకులకుఁ గర్తవ్యము.

అఖండయతి రెండు తెఱఁగులు గలదియనియు, అందు బహు లాక్షణికసమ్మతమైన యఖండయతియే పరిగ్రాహ్యమనియు, విషమాఖండ మగ్రాహ్యమనియు వెనుకటి జూలై సంచికలోఁ దెలిపియున్నాను. లాక్షణికహృదయాభిజ్ఞులగు పండితులు భ్రాంతి యేమియు లేక నిశ్చితబుద్ధితో నాటికి నేటికిఁగూడ విషమాఖండయతిని స్వీకరించుటలేదు. ప్రాచీనార్వాచీన లాక్షణికులు గాని, లక్షణవేత్తలయిన కవులుగాని యిట్టియతిని బరిగ్రహింపలేదు. కవితామార్గమున నవధాన మంతగలేక, తగినపదజాలము బుద్ధిస్థముగాక యేదియో యొకటిని గవిత్యము గూర్చు గడఁగునారే యీనిషమాఖండము సంగీకరించెదరు. విషమాఖండమనఁగా సంధినశమునఁ జ్ఛయచ్చతోఁగూడిన సమానాక్షరముల కిచ్చవచ్చినతావులొచ్చెల్ల నచ్చతోను హల్లుతోను యతి చెల్లించుట. ఇట్టియతిని బ్రాచీనార్వాచీనలాక్షణికులు సైత సంగీకరించిరనియు, ప్రాచీనకవుల ప్రయోగములుగూడ కుప్పతిప్పలుగాఁగలవనియు, పరిష్కర్తలయిన పండితులు ముద్రితప్రతులలో దిద్దివేసినారనియు, వాక్రతులలోమాత్ర మిట్లే నిలిచి యున్నవనియు పంతులు గారు 'తెలుగు' లోఁ దెలిసినారు. ఈయభిప్రాయము లెంతవఱకు సరిపడునో కొంచెము పరికించెదము.

ప్రాచీనులు ప్రామాణికులు నగు తెలుఁగులాక్షణికుల లక్షణనిర్మాణ పద్ధతి సరసినచో వారు తమనాటికిఁ బ్రసిద్ధిలోనున్న యుత్తమకృతులందు దఱుచుగఁ గానవచ్చు ప్రయోగసరణి ననుసరించియు, అంతకుఁ ముందుండులాక్షణికులమతములఁ బరిశీలించియు లక్షణనిర్మితికిఁ గడఁగినారు. కావుననే ప్రాచీనలక్షణగ్రంథములకు సరిపడిన లక్ష్యములు ప్రాచీనకవులకృతులలోఁ గాననగును. వారి కృతులలో నాటి లక్షణములకు విరుద్ధమైన యంశములు నేడు మనకుఁ గన్పట్టినచో నవి ప్రమాదములేనిఁ గావచ్చును; లేక వాఁయసగాండ'యనవధానమేనిఁ గావచ్చును. అట్లయ్యను నేడు వాఁతప్రతిభలను బరిశీలించినచో సరసములు లక్షణానుగతములు నగుపాఠములు గానవచ్చుచున్నవి. విమర్శకులు నిరూపించు విరోధాంశము లందు పొడసూపకున్నవి. రానురాను ప్రబంధయుగమునఁ గొందఱకృతులలో భావప్రధానత సంగీకరించి లక్షణశుద్ధత యంతగఁ బాటింపఁబడకుండుట యేర్పడినది. అట్టిప్రబంధములు ప్రచారములోనికి వచ్చినకొలఁది లక్షణవైపుల్యమున కక్కఱ యేర్పడినది. నాడైనను ప్రామాణికులైన లాక్షణికులు కొన్నిప్రబంధములనే గ్రహించిరిగాని వెలువడిన వాని నన్నిటిని గూడ గ్రహింపలేదు. వారికైనను తగినంత గ్రంథసామగ్రి లభింపకుండుటచే నెవరికి దోచినట్లు వారు కొన్నిలక్షణలక్ష్యములఁ గావించుపద్ధతి యేర్పడినది. లక్షణగ్రంథములైనను దమకభిమతమైన యేకొన్నినిమాత్ర మోచూచి, లభించునంతవఱ కన్నిటిని దలస్పర్చిగఁ బరికింపకలాక్షణికులపైఁ గాని కవులపైఁగాని దోషముల నారోపించుట నేటివిమర్శకుల కొక మాచారమై సాగుచున్నది. భారతములోని అఖండవల్లన పంతులు గారు 'తెలుగు' లో తేటపఱచిన పద్ధతి పరికింపుడు.

౧

క. వీరలు దైవశక్తిఁ బ్రాప్తిం న వారను టేమి సందియం
వీరమణీయకాంతి నుపమింపఁగ వేల్పులగాక ...

భార. ఆది ౫.౧౫౧.

ఈపద్యములో ఇంచుగాగమసంబంధమైన ఇకారము విరుగునంటే మొదటి పాదములోను, విరుగదంటే రెండవపాదములోను అఖండయతి సిద్ధమనియు, అఖండయతి సంగీకరింపని అప్పకవిమతమునొప్పున నది దురుద్ధరదోష మనియు పంతులుగారు తెలిపియున్నారు. కాని యించుగాగమముతోఁ గూడినచోట నచ్చుచు హల్లునకుఁగూడ యతి చెల్లింపవచ్చునని లాక్షణికులయుఁ బ్రామాణిక కవులయు నభిప్రాయమైనట్లు ఏ క్రింది విషయములవలన స్పష్టమగుచున్నది.

లక్షణచూడామణిలో—

క. ఇంచీయను సచ్చహల్లు ను
దంచితముగ సంధిఁ గూడునప్పుడు భిన్నం
బెంచగఁ బాలుఁడు హరిఁ బలి
కించెనన్ రెండఁ జెల్లు నెలమిం గృతులన్.

అని కలదు. దీని ననుసరించి యించుగాగమముతోఁ గూడునపుడచ్చతోడను హల్లుతోడను యతిచెల్లవచ్చును. నన్నెచోడుని కుమారసంభవములోని యీ క్రింది ప్రయోగముల నీవిషయము స్పష్టమగుచున్నది.

క. పరువడిఁ గులగిరు లిడి వా
రిరుహసనుఁ డొసరి గండరించెనొకోనా.

కు. సం. ౨.౯౪౩.

చ. ఎలిమిఁ బికాళితోడ నెలిగించుచు....

కు. సం. ౯. ౩౦౯.

ఇట్టి ప్రయోగము లింకను నెన్నియోగలవు. విస్తరభీతిచే విరమించినాడను.

మఱియు పరిషద్బాహుగారమునందలి 914 సంఖ్యగల తాళపత్రప్రతిలో “ఈ రమణీయకాంతి సుదయించిన వేల్పులగాక” అను

పాఠము గలదు. ఈ పాఠమున నర్థమును మిక్కిలి బ్రాచితిని వహించి వడి. వంతులుగా రనుకొనిన దోస మిసుమంతయునులేదు.

అముద్రితమైన భారతము లక్ష్మీపతి సోమయాజులుగారి భారతవ్యాఖ్యానములో నీవిషయమున వివరణ మిట్లున్నది.

“గీ. ౧౧౩. ఈ పద్యములో పద్యమద్వితీయచరణములలో నిత్యసమాసవడి.

గీ. పదము విభజించి చెప్పఁ జొప్పడని యుదియు

నన్యశబ్దంబు గొని విగ్రహంబుచెప్పు

నదియు నిత్యసమాసమై యలరుచుండు

నట్టిసంధి నచ్చైన వాఱైన విరతి.”

ఈపద్యముని ఇంచుగాగమముతోఁ గూడిన పదములను నిత్యసమాసములుగ భావించినచో నేభాధకమును గలుగఁ జోదు.

౨

క. కొడుకుం ద్రిలోక విజయుం

బడయుదు నని ఘోర మగుతపం బానఁపం

దొడఁగె సురరాజు నెడలో

నిడుకొని యేకాగ్రబుద్ధి నిష్ఠాత్ముండై.

భార. గీ. ౧౧౩.

ఈపద్యము నాల్గవపాదమున ఇడుకొని అనుపదమునందలి ‘ఇ’ తో గూడిన ‘ని’ కిని నిష్ఠాత్ముండై అనుపదమునందలి ‘ని’ కిని యతి చెల్లించుటచే నఖండయతియనుకొనినారు. మరియు “నిష్ఠాత్ముండై అనుటకు బదులుగా ‘నేకాంతమునన్’ అని అచ్చులో మార్చినారు. ‘నిష్ఠాత్ముండై, అని కవి హృదయమైనట్లు దాని తర్వాతి వచనములో ఇట్లతినిష్ఠ నేకపాదస్థితుండయి అని ఉండడముచేత స్పష్టము’ అని సమర్థించినారు. కాని ఏకాంతమునన్ అను పాఠమే వెళ్ళుతలయాక ప్రతులలో నున్నది. అందున్న పాఠ

శంకర. ౪. ౩.] తెలుగులోని అఖండయతులు - వానిగతులు. ౪

మునే ముద్రించినారు. మార్పు మాత్రముచేయలేదు. ఇంతియగా నిష్ఠాత్ముండై అనుపదమునకు నిష్ఠ తోఁగూడిన మనస్సుగలవాఁడై య యర్థము. ఈయర్థము ఏకాగ్రబుద్ధిన్ అను దానిచే సిద్ధమగుచుం నిష్ఠాత్ముండై అనునది పునరుక్తమగును. ఏకాంతమునన్ అనఁగా రః ప్యముగా అనియర్థము. ఈప్రకరణమున నీయది యపేక్షితమునుగూడ పునరుక్తార్థపదములను బ్రయోగించుట నన్నయభట్టారకకవిహృదయ మెన్నఁటికిని గాదు. కావున నీ ప్రయోగమునందును వారి కభిమత మైన యఖండయతి లేదు.

3

క. నీవ కడు నేర్పుకాడవు

గావలవదు వీనిఁ గొన్నిఁ గఱచితి మేమున్

నీవిద్యలెల్లఁ జూపుదు

మీ వీరులు సూచిమేలు మేలని పొగడన్.

భార. ఆది. ౯. 3౨.

ఈపద్యమునాల్గవ చరణమున ఈవీరులులోని 'ఈ' తోఁ గ డిన 'మీ' కిని మేలని లోని 'మే' కిని యతిచెల్లించుటచే నఖండయ తునినారు. "మేవీరలు" అని దిద్దినారు. చూపుదుమే అంటే అర్థంసరి డదు. చూపుదుము + ఈవీరులు అంటే అర్థమగుతుంది." అనియు : రించినారు. వ్రాతప్రతులు పెక్కింటిలో 'మేవీరలు' అనియే పాఠమ ఎవరును దిద్దినదిమాత్రముగాదు. నీవు చూపించెడి విద్యలు మేముఁ చూపుదుమే అను కర్ణవచనములో నర్థము సరిపడకుండుట్లులో ర టుంగ రాకున్నది. దీనికి మూలమైన సంస్కృతభారతము నందిల్లున్నట్ ల్లో. పార్థ యత్రై కృతం కర్మ విశేషవ దహం తతః

కరిష్యే పశ్యతాం శృణాం మాత్రేనా విస్మయం గమః

ఇందలి 'పశ్యతాం శృణాం' అనుదాని కనువాదము 'వీర మాచి' అనునది. ఈవీరులు అనుపాఠముమాత్రము పొసఁగదు. కావు

“రనుకొనిన యఖండయతి కిటఁ బ్రసక్తిలేదు. పరిషత్తునందలి తాళప్రవృత్తిలోఁ బాఠమిట్లున్నది.

నీ వొకఁడ నేర్పుకాఁడవు

గావలవదు వీనిఁ గొన్నిఁ గఱచితి మేమున్

నీవిద్యలెల్లఁ జూపుదు

మే వీరలు సూచి మేలుమేలని పొగడన్.

వాక్రప్రతులను బరిశీలించి పాఠముల నరసి మూలముతోఁ హర్చి సమన్వయించినచో భారతమునందెక్కడను వారనుకొనిన య ఖండయతు లుండఁబోవు. గ్రంథవిస్తరభీతిచే మిగిలిన భారతప్రయోగములకు సమాధానమియ వదలినాడను.

“తఱుచుగా అఖండపడి వాడిన మహాకవి శ్రీనాథుని గ్రంథాలలోని ప్రయోగాలుచూడండి” అని పంతులుగారు చూపించిన ప్రయోగముల నరయుదము.

కాశీఖండములో:—

౧

౧. అంభోధి వలయితావని

సంభరణప్రాధనిజభుజార్గళయుగళీ ... కాశీ. ౧. ౬౩.

అను పద్యములో ద్వితీయచరణమున సంభరణలోని ‘స కును భుజార్గళ అను సమాసమున సంధివశమున అచ్చతోఁగూడిన (భుజ+అర్గళ) లోని “జా” కును యతిచెల్లించుటచే నఖండయతి యని పంతులుగారి యభిప్రాయము. కాని యీ పద్యమునకు పరిషత్తునందలి తాళప్రవృత్తిప్రతులలో పాఠమిట్లున్నది.

౨. అంభోధివలయితావని

సంభరణప్రాధనిజభుజాయుగళీసం

రంభావితకిటికచ్చప

కుంభీనససార్వభౌమకులకుధరునకున్.

సంఖ్య. ౪. ౬] తెలుగులోని అఖండయతులు - వానిగతులు. ౪౯

ఈపాఠమే వ్రాతప్రతులం దున్నది గావునను, మాకంటెను గూడ వంతులుగారికి వ్రాతప్రతులయెడఁ బ్రామాణికత్వాభినివేశ మెక్కుడు గావునను ఇది వారనుకొనిన యఖండయతి గానేరదు.

౨

క. ఈకుధర మిచ్చు శిఖరా

లోకనమాత్రమున ముక్తు లుల్లసిలంగన్.

కాశీ 3. ౬౦

ఇటు ఆలోకనలోని 'లో' కును ఉల్లసిలంగన్ అను పదము నందలి 'ఉ' తో సంధివశమునఁగూడిన 'లు' కును యతి చెల్లించుటచే వారనుకొనిన యఖండయతి శ్రీనాథుఁడు ప్రయోగించె ననుకొని నారేగాని అది యట్లుగానేరదు. వ్రాతప్రతిలోఁ బఠమిట్లున్నది.

క. ... శిఖరా, లోకనమాత్రమున ముక్తులు కురంగాక్షి.

ఇంతియగాక ఉత్ అను నుపసర్గతోఁగూడిన 'లు' కుఁ బ్రాది యతిగా నుభయమును జెల్లవచ్చును. కావున నెట్టుచు బాధకము గా నేరదు.

3

ఉ. తంత్రము లాచరించి వసుధామరముఖ్యులు ...

కాశీ. ౬. 3౦౧

ఇట తంత్రములోని 'త' కును వసుధామర శబ్దములో సంధి వశమున (వసుధా+అమర) అమరశబ్దములోని 'అ' కారముతోఁ గూడిన 'ధా' కును యతిఁగూర్చుటచే నఖండయతియని వారియూహ. కాని వసుధామరశబ్దము సంస్కృత నిర్దేశమాసము. బ్రాహ్మణుడను నర్థమున రూఢము. కావున నిట నచ్చుతోడను హల్లుతోడను గూడ యతి చెల్లవచ్చును.

౪

ఉ. ... , లాటమునగఁ ఘటిల్లె యకలాక్షము దేవరయాజ్ఞ పుపునన్.

ఇట్లైతే లాటములోని 'లా'కును, సకలార్థము అనుపదమున సంధివశమున (సకల + అర్థము) అర్థములోని 'అ' తోఁగూడిన 'లా' కును యతిచెల్లించుటచే నఖండయతి యనుకొనినారు. కాని కైలాటము అనునది దేశ్యనిత్యసమాసము గావున నచ్చుతోను హల్లుతోను యతి చెల్లవచ్చును. కావున నిదియు లాక్షణికసమ్మతమే.

ఇక భీమేశ్వర పురాణమునందు పంతులు గారఖండయతుల తోఁగూడిన వనుకొనినప్రయోగములను వాని సమర్థనములను బరిశీలించితిము. ఇంతకును మాభాండాగారమున భీమఖండమునకు వాఁతప్రతులు లేకుండుటచేఁ గొన్ని యంశములకు మాత్రమే యిటు సమాధానము వ్రాయుచున్నాను. మిగిలినవిగూడ వాఁతప్రతులను బరిశీలించినచో సరిపడునని గట్టిగఁ జెప్పవచ్చును.

౧. తక్క-క రావుసింగవసుధాధిపుఁ డథుల కర్థ మిచ్చుచో.

౨. తమ్ముని వీరభద్రవసుధాధిపు విక్రమవీరభద్రునిన్.

౩. ...మరల, న్మాతృపయోధరపయః కణాస్వాదనమున్.

౪. ద్వాదశక్షేత్రీర్థయాత్రాభివృద్ధి.

౫. కాశ్యపగోత్రపవిత్రీయ, వశ్యాయధరాధరోద్భవాధిపభర్త.

ఈ ప్రయోగములలో శ్రీనాథుఁడు తమ కళిమతమైన యఖండయతి వాడెనని యభిప్రాయపడుచున్నారు. కాని వసుధాధిప (వసుధా + అధిప) పయః కణాస్వాదనము (పయఃకణ + ఆస్వాదనము) యాత్రాభివృద్ధి (యాత్రా + అభివృద్ధి) ధరాధరోద్భవాధిప (ధరాధరోద్భవ + అధిప) అనుపదములలో సవర్ణదీర్ఘసంధివశమున అధి, ఆజ్, అభి అను నుపసర్గలతోఁ గూడియుండుటచే నిట్టివి ప్రాచీయతులలో సంతర్భించుటచే లాక్షణికసమ్మతములే యగును. పాదులైన యుపసర్గలు తరువాతి పదములతోఁగూడినపుడే ప్రాచీయతి యనుకొన నక్కఱలేదు.

గీ. ఛాత్రీఁ బ్రాచీయోగ మాత్రంబు గలిగిన

సూక్తిమును రచింప నొనర్చు గట్టి

శంఖ. ౪. ౩.] తెలుగులోని అఖండయతులు - వానిగతులు. ౧౧

సాతిరి క్తభక్తి శక్తిసేవిత శమ
లాలయానివాస లక్ష్మ్య మిదియ.

అను కవిచింతామణి లక్షణము ననుసరించి, యుపసర్గతోఁ గూడినమాత్రమున నుభయమునకు యతి చెల్లవచ్చును. ఈరీతిగఁ జెయు దాహరణములందెల్ల వారనుకొనిన యఖండయతీ మాత్రములేదు.

౬. నీహారమణీయమూర్తి నిందుకరణమా.

ఈపద్యమున నీ హారములోని "నీ" కిని ఇందుపదముతో సంధించిన "ని" కిని యతి చెల్లించినాఁడు శ్రీనాథుడని పంతులుగారు భ్రాంతిపడినారు. పద్యమును బూర్తిగ సమన్వయించినచో వారనుకొనిన యతి యిక్కడ లేదు. కేవల మొక్కపాదము యిందుదాహరించుటచే బాతకులకు సైతము భ్రాంతి యొదవుచున్నది.

౭. నీహార భూధరేశ్వరు

నీహారమణీయమూర్తి నిందుకరహిమా

నీహారహీరకుముదసు

ధాహారసమానకాంతి నభివర్ణింతున్.

నీహారమణీయమూర్తియని యనుకొనునపుడు వారధము నెట్లు సరి పెట్టుకొనిరో యెఱుంగరాదు. నీహారమణి యననేమో? నీహారమణీయ మనఁగానేమో? ఇట్లేపాదమును విశ్లేషించినచో వెనుకటి పాదమున కన్య యమెట్లో? కాని యిటు వష్టీసమాసమున వచ్చిన నుగమముతోఁ గూడిన రూపమిది. కావున ఈహారమణీయమూర్తి యనియే విఱుగును. నీహారభూధరేశ్వరునిహిమవత్పర్వతముయొక్క- యిచ్ఛామగుణమగు సుందరాకారుఁడు పరమేశ్వరుఁ డనిభావము. ఈ యర్థమున వారనుకొనిన యఖండయతి యిచ్చటలేదు.

హరవిలాసమున—

ఉ. ...ఎప్పుడు, న్నించునొకో హరుండు తరుణీమణి నంచును విగట
నారి సారించుచు ...

“ఇందులో ఇంచునోకో ప్రయోగము సార్థకముగాని నించు నోకో గాదు” అనిపంతులుగారు వివరించినారు. ఇక్కడ “ఇంచునోకో” యనునపు డేయగ్ధము పాసగునో తెలుపకయే, సార్థకమగుట యెట్లో తెలియరాకున్నది. ఇంచుభాతువున కకర్మకాగ్ధమునందే ప్రయోగములు ప్రచురముగఁ గలవు. ఆయగ్ధము లిటఁ గుమరవు. సకర్మకాగ్ధముల నిట కుచితమైన యగ్ధమేమియుఁ గానరాదు. ఇంతియగాక శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారిచేఁ బరిష్కరింపఁబడి ఆనందముద్రాణయము నారిచే ముద్రింపఁబడిన హరవిలాసములో “ఎప్పు మన్నించునోకో” అను పాఠము గలదు. ఆపక్షమున నేవిధమైన యతిదోషమును లేదు. నైషధమున—

వేదము వెంకటరాయశాస్త్రిగారు “పాఠములు దిద్దివేసినా రెక్కిన పెక్కుప్రతులలోఁగల పాఠములఁ బట్టి నైషధంలోఁగూడా అఖండవడికి ప్రయోగము లున్నట్లు స్పష్టం చూడండి” అని చూపించిన ప్రయోగముల నరయుదము.

౧

గీ. కాంత యశుబిందుచ్యుతికై తవమునఁ
దివిరి బిందు చ్యుతకేళిఁ దవితె దీవు
సారెసారెకు నాదు సంసారమును స
సారముగఁ జేయవే సారసాధనయన.

నాల్గవచరణమున సారముగ లోని ‘సా’ కును, సారసాధనపదములో సంధివశమున అభలోని ‘ఆ’ తోఁ గూడిన ‘సా’ కును యతిచెల్లించుటచే అఖండయతి యని వారి తలఁపు. కాని “సారసాధనయన” అనుపాఠమెట్లవలెరించెనో వా రెఱింగింపరైరి. ఒకవేళ ఏ వ్యాతప్రతియందైన లభించినను నాపాఠ మిటఁ గూడనిది. “మసారసారనయన” అను పాఠమే యుండవలయును. ఏమందురా ? శ్రీహర్షుని నైషధము

అంబ. ౪ ౭] తెలుగులోని అఖండయతులు - వానిగతులు. ౪౩

నకు యథాతథానువాదరూపమే శ్రీనాథుని నైషధము మూలము నందలి శ్లోకమిట్లున్నది.

శ్లో. చకాస్తి బిందుచ్యుతకాతిచాతురీ
మనాసుబిందుస్త్రికైతవా త్తవ
మసారసారాక్షీ ససార మాత్మనా
తనోసి సంసార మసంశయం యతః

సం. నైష. ౯. ౧౦౮

మసారసారా=ఇంద్రీసీలశ్రేష్ఠా తావివ అక్షిణీ యస్యాస్సా మసారసారాక్షీ. తస్యాఃసంబుద్ధిః హే మసారసారాక్షీ అని మల్లినాథవ్యాఖ్య శ్రేష్ఠమైన ఇంద్రీసీలమణులవంటి కన్నులుగలదానా అనియర్థము.

ఈమూలవ్యాఖ్యానముల ననుసరించి “మసారసారనయన” అనియే యుండవలయును. ఇంతకును పరిషత్తునందలి వ్రాతప్రతులలో నీపాఠమే గలదు. ఈపాఠమున వాచనుకొనిన యఖండయతిలేదు. “సారముగఁ జేయవె మసారసారనయన” అని వ్రాతప్రతులపాఠము.

౨

శా. నైదగ్ధీ బహుజన్మ నిర్మిత తపోవర్ధిష్ఠ కల్పోచనా
స్వాదప్రేళవిలాస మీవసుమతీచక్రేశుష్పాయుధుం
డాదిత్యాన్వయ సార్యభౌమ సుకృతాహంకార దుష్ప్రభవం
బీ దాంపత్యమునం జిరాయువయి నెమ్మింబొందుగా కెంతయున్.

నాల్గవచరణమున సంధివశమున ‘ఈ తోగూడిన బింశపూర్వక బకారమునకును, నెమ్మిక్లోని ‘మి’ యను దానిని యతిగూర్చుటచే నఖండయతియని వా రభిప్రాయపడినారు. భైమిదాంపత్యమునన్’ అనియే వ్రాతప్రతులందును గల పాఠము. ఈపాఠమే యుక్తము మూలానుగతమును. సంస్కృతము నందిట్లున్నది.

శా. నైదగ్ధీబహుజన్మ నిర్మితతపఃశిల్పేన దేహశ్రియా

నేత్రాభ్యాం స్వదత్తే యువాయ మవసీవానః శ్రుసూనాయుధః

గీర్వాణాలయ సార్వభౌమ సుకృత పాగ్భార దుష్ప్రిపయా
యోగం భీమజయానుభూయ భజతా మద్వైత మద్య త్విషాం.

సం. నైష. ౧౫. ౮౭

ఈ శ్లోకమునందలి యోగం భీమజయా అనుదాని కనుగుణమైన
యనువాదము భే మీదాంపత్యము అనునది. శ్రీనాథుని నైవధము
చాలవఱకు మూలానుయాయుడే. పెక్కు పదములు సమాసములు అను
వాదమునందు యథాతథముగ నున్నవి. ఇతరును పరివర్తనందలి తాళ
వత్ప్రతులు పెక్కింటిలో నీపద్య మీ కిందిరితి నున్నది.

శా. వైదర్భీబహుజన్మస్మిన్మితపోవృష్ణతల్లోచన

స్వాదుపౌధవిలాసుఁ డీవసుమతీచక్రేపుష్పాయుధం

డాదిత్యాలయ సార్వభౌమ సుకృతాహంకార దుష్ప్రపభై

మీదాంపత్యమునం జిరాయవయి నెమ్మిం బొందుఁగా కెంతయున్.

పంతులుగారు చూపించిన 'దుష్ప్రభవంబు' అను పాఠ మనన్వ
తము. మూలాననుగుణమును. కావున నిక్కడ వారనుకొనిన యఖండ
యతిలేదు.

3

ఉ. కై పెక్కి ప్రసూనముల్ గురియు వేనలి వీడిచి కొప్పుఁబెట్టుచో.

కై పెక్కు అనునపుడు కైపు + ఎక్కు అనుకొని సంధివశమున
“ఎ” తోఁ గూడిన “వె” అనుదానికిని వేనలిలో నవేకును యతి చెల్లించు
టచే వారనుకొనిన యఖండయతియని పంతులుగారి యభిప్రాయము
కాని శ్రీనాథుఁడు దీని నేకపదముగనే గ్రహించినట్లు లీకింది హర
విలాసప్రయోగమును బట్టి యుఁ దెలియుచున్నది. ఇది యుక్తి-అవంతి
దగునుగాన నుభయముతోడను యతి చెల్లవచ్చును. ..

గీ. శ్రవణకష్టరముకుభంబు జాటకుండ

విమలఁ గీల్గొప్ప వడలి కై పెక్కుకుండ.

సంఖ్య. ౪. ౬] తెలుగులోని అఖండయతులు - వానిగతులు. ౧౧

కావున నిదియు లాక్షణికసమ్మతమే. దీనిఁ బాఠకులు శ్రీనాథుఁడు పంతులుగారనుకొనిన యఖండయతి వాడలేదని యెఱిఁగెదరు గాక.

మంచన—కేయూర బాహుచరిత్రములో—

ఉ. శ్రీవసియించుఁగాక సుఖసిద్ధి వహించి యశేషబంధుహం

సావళియుం బ్రహృష్టరతిశాంతిసముత్కరషట్పదంబు నై.

‘ఆవళి’ లోని ‘ఆ’ తోఁ గూడిన ‘సా’ కును, శాంతిలోని ‘శా’ కును అఖండయతి యని వారి యభిప్రాయము. ఆవళి అను పదము ఆజ్ అను ఉపసర్గతోఁగూడిన వల ధాతువుకంటె ఇన్ ప్రత్యయము చేర్పఁగా సిద్ధమైనదాహము. పాదీయతిలో నంతర్భవించును. ఇట్టిది ప్రాదియతి యెట్లగునో వెనుకఁ దెలిపియే యున్నాఁడను. కావున నిదియు లాక్షణిక సమ్మతమే.

మఱియు నీతావున వ్రాతప్రతియందలి పాఠమిట్లున్నది. హం, సావళియున్ బ్రహృష్టరసికాగ్నిసముత్కరషట్పదంబు నై.

ఈపాఠమున అర్థసంశ్చి గలదు. అఖండ యతిలేదు.

కేతన—విజ్ఞానేశ్వరీయములో

క. ఎవ్వరు లేనెడ నొక్కఁడు

నొవ్వంగా నడిచెనేని నొప్పికొలఁదియున్

జివ్వతము నరయందగు

నొవ్వి న్వాఁడెగులాడు నుత్తమునై నన్.

విజ్ఞా. పోయ. ౧౦.

(నొవ్వి=వేదన.)

ఈపద్యము నాల్గవచరణమున నొవ్విన్లోని ‘నొ’ కిని, ఉత్తమున్ అను పదమునందలి ‘ఉ’ తోఁగూడిన ‘ను’ కును యతిచెల్లించుటచే నఖండయతి యనుకొనినారు. కాని మరికొలింపఁగా ‘నొవ్విన్’ అను పాఠమున నర్థము పోనఁగకున్నది. ఎవ్వరు లేనిచోట ఒకఁడు వేదాధిని

హింసిం చెనేని, అతని నొప్పిపరిమితిని జగడమునకుఁ గారణమును శిక్షిం
చువాని కరయఁదగు. వాఁడు అనఁగా హింసింపఁబడినవాఁడు అని యను
కొనినచో ఉత్తమునైన నెగ్గులాడుప్రసక్తి యేముండును. హింసించిన
వాఁ డాతానియెడ నుత్తముండు కాఁడుగదా. శిక్షించురాజు నెగ్గులాడుట
యశక్యముగదా ? ఇక నే యుత్తము నాతఁ డెగ్గు లాడువాఁడు

మఱియు నిట తాళకత్తప్రతిరోఁ బాఠమిట్లున్నది. "ఒవ్వని
వాడెగ్గులాడు నుత్తమునైనన్." ఒవ్వనివాఁడు, గిట్టనివాఁడు. అనఁగా
ససిగాఁ బరిశీలించనిచో గిట్టని వాడెంతటి యుత్తమునైన నెగ్గులాడు
నుగాన బాగుగాఁ బరికింపవలయుననుట యుక్తము. ఈ పాఠమున యతి
వారసుకొనినది కానేరదు. ఇదియే మూలానుగతము. సఃస్మృతవిజ్ఞా
నేశ్వరీయ మిప్రసంగమునఁ బరికింపుడు.

శ్లో. అసాక్షికహతే చిహ్నై ర్యుక్తిభి శ్చాగమేన చ

దప్రవో వ్యవహరస్తు కూటచిహ్నకృతో భయాత్.

యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి. ౨. ౨౧౨

విజ్ఞనేశ్వరీయము:- యదాకశ్చి ద్రహస్య మనేన హత ఇతిరాజ్ఞే
నివేదితే, తదా చిహ్నై ర్వృణాదిస్వరూపగతై ర్లింగై, ర్యుక్త్యా కారణ
ప్రయోజనపర్యాలోచనాత్మికయా, ఆగమేన జనప్రవాదేన, చశబ్దా
ద్వివేచనా, కూటచిహ్న కృతసంభావనాభయా త్వరీక్షా కర్తవ్యా.

ఈ రీతిగ వ్రాయ మొదలిడిన పంతులుగారు 'తెలుగు' లో
తేటపఱచిన యఖండయతులేవియు నిలువఁజాలవు. గొంథవిస్తరభీతిచే
విరమించినాడను. ఆంధ్ర భాషాభిమానులు సవిమర్శబుద్ధితోఁ బరి
కించి, లాక్షణిక పథముల నుజ్జగింపకుండెదరుగాక యని వేడికోలు.

వ్యాసుని కాశీ వియోగము.

దుష్కృతి సూర్యనారాయణశాస్త్రి.

వివిధగాధాపాథోధియు, వివిధధర్మరత్నఖనియు నగు సుందపురాణమును బ్రసాదించి లోకోద్ధరణ మొనర్చిన మహాకవి వేదవ్యాసభగవానుడు. భీమఖండము, కాశీఖండము అను భాగము లందలి గాధలే. “కాశీఖండ మయఃపిండమ్” అనియు నందొకటి పేరుగాంచినది. ఈ రెండుభాగములందును వ్యాసులు నేత్రమహిమల నభివర్ణించియున్నారు.

ఈ రెండు సంస్కృత భాగములును నిరుపమానముగా నాంధ్రీకరించినవాడు శ్రీనాథకవిరాజు. అందుఁ గాశీఖండమున నేడవ యాశ్వాసమున వ్యాసుడు కాశీమీదఁ గోపించుట, అను శీర్షిక మొదలించుమించుగా నెచుబది పద్యములలో వ్యాసుని జీవితమున జరిగిన యొక ముఖ్యఘట్టము రసవత్తరముగ వర్ణింపఁబడినది. అతే గాధ భీమేశ్వరపురాణద్వితీయాశ్వాసమున “అగస్త్యుడు వ్యాసునిఁ గాశి బాసి వచ్చుటకుఁ గారణం బడుగుట” అను శీర్షిక మొగ లాయాశ్వాసము చివరవఱకు నతిలోకముగా వర్ణింపఁబడినది. కాని వ్యాసునికి సంబంధించిన ఈ రెండుతావులందును బెక్కు-విషయములు భిన్నముగాఁ గనఁబడుచున్నవి. ఈవిషయభేద మాంధ్రముననే గాక మూలభూతసంస్కృతకాశీఖండభీమఖండములలోఁగూడ గానంబడుచున్నవి ఈభేదములు చూపుటయే ప్రకృతవ్యాసమునకు ముఖ్యద్దేశము.

ఈ వ్యాసఘట్టమందలి కథాభాగ మిది. వ్యాసుడు కాశికను జేరి శిష్యులకుఁ బాఠప్రచనముఁ జేయుచు మాధుకరవృత్తితో ముక్తిమంతులమునఁ బురాణములు నెప్పుచుండఁ గాశికావిశ్వేషఁ డీతనిభక్తిఁ బరీక్షింప నెంచి భిక్షు కలుగకుండఁజేయుట. వ్యాసుఁ డందులకుఁ గోపించి కాశికాపురిని శపింపఁబూనుట. విశాలాక్షి ప్రాకృతకాంతయై వచ్చి యాతనికి భిక్షునొసఁగి కాశిని శపింపఁబూనిన యాతని మందలించుట. విశ్వేషుడు వ్యాసునిఁ గాశిని వీడిపోవునని శాపమిచ్చుటయును.

గీ. బాదరాయణు ధక్తి యేపాటియదియె

యరయదముగాని యతఁడు భిక్షాటనమున

కేగుచెందినయప్పు డింటింట భిక్ష

కలుగకుండంగఁబయింగ వలయు నీవు. (కాశీ. 7—129)

అని విశాలాక్షీమహాదేవుల పరీక్షతో నీకథ మొదలువెట్టబడినది. ఈ ప్రారంభము మూలమునఁగూడ నిట్లేకలదు. “ఏకదా తస్య జిజ్ఞాసాం కర్తుం బ్రసింహతోఽపదత్” అని. ఈవిషయము భీమఖండమున వ్యాసుఁడు శిషింపఁబఁచునచనరమున శాప ముపసంహరించి యిట రమ్మని పిలిచిన పద లాక్షిచే ననిపించినాఁడు.

“భిక్షి లేదని యంత కోపింతునయ్య

కాశీ వాక్ట్రణముమీఁదఁ గానినేయ ?

నీమనస్ఫూర్తిఁ బెలియంగ నీలకంఠుఁ

డింత చేసెనుగాక కూడేమి బ్రాతి ?”

(1) వ్యాసునికి భిక్ష దొరుకని దొక దినమా ? ఏడుదినములా

“ఎన్నఁడుఁ జూడము నిస్సనము

నిట్టిమహాదృఢత మేమి చెప్పుదున్ గిన్నరకంఠి ...

నిన్నటినుండి యేము నిలు

నీగియు నుంటిమి నిట్లుపాసముల్”

అనియు,

“...ఒక్క దినంబుమాత్రోఁ, బొట్టకు లేక తిట్టెదవు పుణ్యగుణఁ
బుల రాశిఁ గాశికన్,”

మొదలగు సంకర్షణములందు వ్యాసుని వచనమైన పైపద్యము చేతు, గృహిణీవచనమైన రెండవ పద్యముచేతను వ్యాసుని కొక దినముమాత్రమే భిక్ష లేదని కాశీఖండమునుబట్టి స్పష్టమగుచున్నది. దీనిమాఁద గ్రంథమునఁగూడ—

“తదహి నాలభ ద్భిక్షాం సశిష్యః స మునిః క్వచిత్
ఉపోషణవరో భూత్వా తత్రైవాసీ దహర్నిశం,
అథాన్యేద్యు ర్భుని ర్వాసః కృత్వా మాధ్యాహ్నికం విధిం
ద్వితీయేహ్నృపి యద్భిక్షా సలభ్యేతాతియత్తత్”

అని యుండుటచే నేకదినోపవాసమే స్పష్టమగుచున్నది.

ఇంక భీమఖండమున —

“మే మేషునాశ్చదనుకను

స్వామీ యుపవాసముండి జడిసితిమి మదిన్”

“కాశీలో నేషునాశ్చ నిషాగరణంబు

చాత్రులును నేను నిత్రులపాపంబు నడిచి, ను”

“ఇద్విభుబున సప్తవాసరోపవాసాచూరపరంభాశ్రమసూతరోపా
వేశంబున” అనియు : —

దీనిసంస్కృతమూలమున గూడ

“సప్తసుప్రోపవాసార్తా భృశం వ్యాకులితా నయన్”

“కిం వక్ష్యేఽగ్రస్యమానీంద్రీ కాశ్యాం సప్తక్రియస్యా
నిషాగరణోపవాసార్తాః”

“సప్తస్వేవ దినేషు త్వ న్నోదనాభావమత్రతః”

“దినాని సప్త త్సుభగూ బాధితా యాయముత్తమాః”

అనియు వ్యాసుని చే. దినములు భిక్షలేకపోయెనని యున్నది. ఏడు
దినసము లేకగలియు. బోమునకు బలియు. బుట్టక పెక్కురుశిష్యులతో
బాధపడినవాడుగలకనే యతనికి బుణ్యరాశికాశికనుగూడ శపిం
టకు సమర్థమైన పోవ ముద్రుంచినది. ఇట్టిసందర్భమున వ్యాసుడు
శపింపఁ బూనుటయు జాలవలయు యుక్తముగానే యున్నది.

“సప్తసుప్రోపవాసార్తా తీవ్రయేథం కృతోద్ధతిః” అనివ్యాసులే
వచించియున్నారు.

మఱియు నిటఁ దెనుఁగుకాశీఖండమునందలి వ్యాసులఁకుఁ
వ్యధకుఁ దాళంజాలక 'వాడవాడల నీపెద్దవలకాట' అని కాశికను దూ
షించుచు' భీష్మన్నంబు పుట్టనిదినఁ బురుం గలదె ?

“రేపాడి మేలుకని నే

నేపాపాత్ముని మొగంబు నీక్షించితిన్”

“భాజనంబులలోన నిప్పుచ్చరంబు”

“ఉపవసించుముగాక నేఁ డుడిగి మడిగి”

అనునవి మొదలగుదైవ్యములు కలికినాఁడు. దీనికి మూలమునందలిమా
ర్గము వేఱుగ నున్నది.

వ్యాసుల రెండవదినమునఁగూడ భిక్ష దొరుకకునికిఁ గారణ
మేమనుచు “కాశికయం దనిష్ట మేమైనఁ గలిగినదా? అన్న క్షయము
గలిగినదా? పురవాసులకెల్ల రాజదండన మొక్కపరి సంభవించెనా?
మాయం దీర్ఘచే నెవ్వరైన భిక్ష వారించిరా? ఏదేని యుత్పాతము
చే జారులు దురవస్థ కలవారైరా?” అని యనేకవిధములుగా విక
ల్పించినాఁ డామహాత్ముఁడు. అంతేకాని యాంధ్రమందువలె దైవ్యం
బులు పలుకలేదు. మూలమందలి వ్యాసవితర్క రూపాచిత్రము తెలు
గున విలు పముచేయఁబడినది.

“ద్వితీయేహ్నౌషి యద్భిక్షా నలభ్యేతా తియత్నః

అనిష్టం కించిద్రతాసీ న్మహాగురునిపాతజప్త

అన్నక్షయోవా సర్వస్యాం నగర్యా మభవత్ క్షణాత్

రాజదండోఽథ యుగపత్ జాత స్సర్వపురాకసాం

అథవా వారితా భిక్షా కేనాప్యస్మాను చేర్షయా

పురాకసాఽభవన్ దుష్టా హ్ర పసగ్ధేణ కేనచిత్”

అని పై వితర్కమునకు మూలము.

2. వ్యాసుని శిష్యులెందఱు ?

కాశీఖండమున:—

“అయుతసంఖ్యశిష్యు లాయాయువీధుల
వేటువేట భిక్ష వేడి తేట”

అనుపద్యమునుబట్టి వ్యాసుని శిష్యు లయుతముగా నున్నట్లు చెప్పబడి నది. అయుత మనగా పదివేలు. దీనికి మూలమున “అయుతం మమ శిష్యా యే తై స్సపంక్తి మహం వృణే” అని యున్నది. ఈవిషయము భీమఖండమున “మున్నూరు శిష్యులును నేను” అని తెలుగునను, “ఉ పావిశామ శిష్యాణాం త్రిశతీచాహ మగ్రతః” అని మూలమునను గూడఁ గలదు. వ్యాసశిష్యులు మూడువందలా ? అయుతమా ? లేక అయుతమునకుఁ బెక్కురు అని యనుకొనుటయా ?

3. పదాగ్రావిష్కారము.

దీనినిగూర్చి కాశీఖండమున వ్యాసుఁడును శిష్యులును బంక్తి సాగించి కూరుచున్న వెంటనే విచిత్రముగా నులివేడికట్టావితోఁ బదార్థము లావిర్భవించినవి, భవనభర్త యన్నము దారవోసినాఁడు అని మాత్రము గలదు. దీనికి మూలమున—

“భోక్తుమేవోపవేశితాః

తద్దివ్యపాకసంభారాన్ దృష్ట్వా తద్దృషయః క్షణాత్

పరాం తృప్తి ముచ గచ్ఛన్...

అతితృ పిం సమాపన్నాః తే తదన్ననిషేవణాత్”

అని మునులు వచ్చుసరికే సమస్తభోజనపదార్థములును సిద్ధముగా ను న్నట్లున్నది. ఇక భీమఖండమున మున్నూర్గురు శిష్యులతో వేంచేయు చున్న వ్యాసుని, గృహిణి సబహుమానముగా భోజనశాలకుఁ గొంపో యి వృథానుపూర్వకంబుగ గూర్చుండఁబెట్టినది. ఆమెయనుమతిని దివ్యపురంద్రులు చక్కని యనఁఁటాకు లిడినారు. గృహిణి మంక్తులన

దుమ నుండి పచారులొనర్చుచు గంధపుష్పా క్తలచే మునులను బూజించి
చివినయముతో—

“ఇంద్రుఁ గూడి శాంతి పతి
యింపుఁడు మజ్జనమా చరింపుఁ డ
ధేందుకళాకిరీటునకు
నీయమృతాన్నము లీపదార్థముల్
మందగతిన్ భుజింపుఁడు న
మస్తజగత్పతి కాశికాపురీ
మందిరవిశ్వనాయకుఁ డు
మాపతి పీఠి వహించుఁగావుతన్.”

అని మునులకందఱు నాసోశనములు వోయుచుండ మును
లవుడు “వండినచొప్పనుం బొగవు

వాసనయున్ బొగపాటుచందమున్
భాండసమృద్ధి... ..సర్వమంగళము”

అని వితర్కించుచు నిదేమిదేమయ్య ? పదార్థములు లేక
యీ యాసోశనము లేమి ? అనియు

“అరణ్యకు జూచినన్, రుల్లనె గుండె యోగిరము శాకములున్
బాడఁగానరామికిన్

‘పాత్రసంశ్చి కాజ్యంబు ప్రస్తరించి, యురకుండిరి యిదియేమి
యెక్కొ ? ...’

“కాని మ్మాదివసంబును నిన్న యిట్లుగాక” అనిబిక్క-మొగము
లు పెట్టిరి. తరువాత సాసాధ్యి యొకమాట యన్నది.

“ఆరిగింపుఁడు లెండు మీ కమృతమస్తు
ప్రాద్దువోయెను జండు...”

అని యంజలి యెత్తె. తోడన సకలపదార్థము లామెయమోఘు
వాగ్విలసనంబున నావిర్భవించెను. అప్పు డాప్రభావముఁ గాంచిము

ను లీమె నన్నపూర్ణమనుగా గ్రహింపఁగలిగిరి. సంస్కృతమునఁ గూ
నీకథాపోషణ మిట్లే యున్నది

“అథాస్మానర్చయామాస గంధపుష్పాక్షతైస్సతీ”

పంక్తిం పంక్తిం సమాసాద్య భాగ్యహానానాం వరాంగనా
సంతర్పణేన విప్రాణా మనేన భగవానయం

శ్రీకాశీపురవిశ్వేశః ప్రీతోభవతు శంకరః

తస్మిన్నవసరేహంచ సుమంతుః పైలజైమినీ

సవైశంపాయనశ్చాన్యే తర్క-వ్యాకులతాం గతాః

న దృశ్యతే పాకచిహ్నం న చ భక్ష్యాదివాసనా

దృష్టే కదలికాపణే జాయతే హృదయవ్యథా

... ..

అస్మాన్విలోక్య భోక్తవ్యం ఏప్రా అమృతమసు వః

ఆపోశనే గృహీతేఽభూత్తక్షణేఽన్నం చతుర్ద్విధం

నానావిధాని భక్ష్యాణి...తత్ప్రభావో మహద్భుతః”

ఈకథాపోషణము కాశీఖండమున లేదు. భోజనానంతరము మును లా
మెను విశాలాక్షిగా నెఱిగినట్లు చెప్పినాఁడు. అంతేకాక కనివిని యె
ఱుంగనిపిండివంట లన్నియు నావిందున మును లారగించినట్లు శ్రీనా
థుఁడు మూలమున మృగ్యమగువిషయమును బెంచి కథాభాగమును
బోషించువిషయమును దుర్ఘటనాఁడు.

4. భిక్షాప్రార్థనము.

తెనుఁగు కాశీఖండమున నయ్యాదిమశక్తి, కమండలువు పగులనేసి శాప
మీనున్నవ్యాసు నిటురమ్మని పిలిచినది. వెంటనే అందికొన్నది.

“ఆకంఠంబుగ నీవు మాధుకరభిక్షాన్నంబు భక్షింపఁగా

లేకునిఁ గడునంగలార్చెదవు మేలే లెస్స శాంతుండనే

నీకంటె న్మతిహీనులే కటకటా నీవారముష్టింపచుల్”

నీవు గొంతుమోవ తిండిలేక యంగలార్చెదవు గొప్పశాంతుడనే.

నేడు భిక్షులేని కారణమున శివునియంద్రాంగియైన కాళికను శరీరపఁ జూతువా? బ్రాహ్మణుడవుగదా. నీ వేమన్నఁ జెల్లు ననియా? అని జాడించివై చినది. తలువార.

“వైశ్వదేవాదివిధులు సర్వమును దీర్చి
యరయుచున్నాఁడు నాభర్ర యతిధిరాక
నతిధి పంక్తికి రాకున్న నారగింపఁ
డొంటి నొకనాఁడు...”

“ఆఁకొన్నని న్నిప్పుడు హెచ్చుకుం దాడట మముఁబోటిగృహిణులకు మెచ్చుగాదు” అనియుఁ బలికినది. దీనికి మూలమున,

“అభగచ్చన్ మహాదేవ్యా గృహద్వారి నిష్ణయా
ప్రాకృతప్రిస్వరూపిణ్యా భిక్షయై ప్రార్థితోతిధిః
భగవన్ భిక్షుకాస్తావ దద్య దృష్టా న కుత్రచిత్
అసత్కృత్యాతిధిం నాథో న మే భోక్త్యతి కన్హించిత్
వైశ్వదేవాదికం కర్మ కృత్వా గృహపతిర్మమ
ప్రతీతే తాతిధిపథం తస్మాత్సమతిధిర్భవ
విసాతిధిం గృహస్థాయ స్వన్నమేకో నిషేవతే
నిషేవతేషుం స పరం సహితః స్వపితామహైః
తస్మాత్సరితమాయాహి కురు మే పత్య రీహితం
పతిర్మే బహుకాలీనః కాలం న సహతే చిరం
ఆశు గత్వా సమాగచ్చ...”

ఇందుఁ దెనుఁగులోనిరీతిగా ముందు విశాలాక్షి పలికినచండభాషితము లుగాని హెచ్చుకుందాడటలుగాని లేవు. ఎంతనేర్పుగా నుడివినదో పరికింపుఁడు. మఱియు,

“ఎంతయును కాల మీవ్రతం బిట్లు సెల్లె”

“వ్రతము తప్పి భుజింపంగ వలను గాదు”

అని తనయయితసంఖ్యగలశిష్యులు దాసును గలిసెయే భుజింప నాజ్ఞార

మనియు, అదొకవ్రత మనియు వారినెల్లఁ బిలిచినఁ గాని నే నొంటిగ నీయింట భుజంపరా దనియుఁ దెనుఁగువ్యాసుఁ డనినాడు. దీనికి మూలమున

“అస్తి మే నియమః కశ్చిత్ స సిద్ధిః, చేద్వ్రజే చ్చుభే,
ఏకభిక్షౌ తదాహంతు కరిష్యే నాన్యథా పునః
అముతం మమ శిష్యా యే తై స్సపంక్తి మహం వృణే
అస్తం యావ న్మయా త్యరః తావ ద్భోక్ష్యే న్యథా సహి”
అనియుఁ గలదు ఇతఁ భీమఖండమున విప్రోత్తమా శాపమున
సంహరించి యిటు రమ్మన్నది యాదిశక్తి. తఱునాత.

‘భిక్షలే దని యింత కోపింతురయ్య

కాశికాపట్టణముమీఁదఁ గానినేయ ?”

“ఏడు దినంబు లన్నమున కెడ్లము వ్రువ్వియంతమాతలో

నేడుచున్నవాడవు మునీశ్వర నేడును నీవు ధీరఁ ల్

పాడతిపోయేనే శివునిభార్యకుఁ గాశికఁ బుణ్యరాశిన్

గాదు నొసర్పఁజూచెదవు గంఠపుఁగోధము పెచ్చు లెచ్చఁగన్”

నీవు విప్రోడవు గాన నేర మెంచరాదు. భిక్షకు రమ్మ, అన్నది.

తఱునాత వ్యాసుఁడు

“తల్లి యిన్నిదినాలకేనియు సుధాధారాసస్యందిమై

యుల్లంబున్ సుఖయింపఁజేయుపలు కెట్లో వింటి నివ్వెటిలోఁ

బెల్లాఁగొన్నకతాన నే నొకడనే భిక్షానకు న్వత్తునో

యెల్లాశిష్యులఁ గొంచువత్తునో ?” అనియు

అమ్మా! నీ విప్రోభిక్ష నందఱము పుచ్చి కుడిచి బ్రదికెదము
ప్రాంతంబు లందఱువిప్రో సమాసమేగదా, అని యన్నాడు. మైలనే
యామె నీవు నీశిష్యులతోఁ గూడియే భిక్షకు రమ్మన్నది. దీనికి మూల
మునః—

“కోలే నాటం న భిక్షేతి కాశికాయాం హరణే తే

మనో దోష్టం కృతాన్వేత దన్నానాగమనకియా
 సప్తస్వేవ దినేషు త్వ మోదనాభావమాత్రగః
 రోదనం కురుషే క్లాంతః కథం తాపసపుంగవః
 తవధైర్యం వివేకశ్చ సత్వే. కిం పరయా రుషా
 బత మానికలోత్తంస బాలచంద్రశిఖామణేః
 ప్రియభోగపురంధ్రాంతే కోనోఽస్మి న్నగరోత్తమే"

అని యున్నది, లేఱువారే వ్యాసుఁడును:—

"మాత ర్మయా కథమపి శుత్ర మస్మిన్ పురే చిరాత్
 వాక్యం సుధారసస్యంది హృదయోలాసకారణం
 భిక్షార్థ మేక ఏవాహ మాగమిష్యామి నో గృహం
 శిష్యైః కిం వాఖ్యై సాక మేకం సత్యంచ మే వద"

అనియుఁ బైరీతినే యున్నదిగాని శిష్యసహితభోజన మొక
 వ్రతముగాఁ బరిగణించినట్లు లేదు. వైకా నాతోపాటు నాశిష్యనకుఁ
 గూడ భిక్ష సమగ్రహింపుమన్నట్లు సూచిత మైనది. గృహిణీసంభా
 వము మాత్రము కాశీఖండమున కర్కశముగానున్న దనక తప్పదు.

౪ వ్యాసుని మందలించుట.

"భోజనానంతరము ధర్మపత్నియుఁ దానును నాస్థానంబున
 సుభోజవిష్టుండై బాదరాయణు రావించి అని ప్రారంభించి కాశీనగ
 రంబున కపరాంభం బొనర్చిన వ్యాసునికిఁ దగినశిక్ష చేయఁదలంచి
 యాశాని:—

"ఎట్లు పురాణమూల పదియనన్నిదిఁ జెప్పితి వెట్లు వేదముల్
 గట్టితి వేర్పఱించి నుడికారపుసాం పెసలార భారతం
 జెట్లు రచించితివు యిషి వెట్లు తొక్క దినంబుమాత్రలోఁ
 బాట్టకు లేక కట్టెనువు పుణ్యగుణంబులరాశిఁ గాశికన్"

"క్రోధంబు ఫలమె న్నిల, బోధనునకుఁ దీర్థవాసమున కుచితంచే,
 గోధము వారాణసిపైఁగోపించిన వివ్వళర గోపంకుఁడో"

“వారణాసి ముక్తిస్థానం బీష్ఠముమీద నెవ్వం డన్యాయము
దలచు నాడు రుద్రపితౄచం బగు’ అని చూచిచేసి యీశుని జాలింపక
యీశుమోము తిలకించినది. వెంటనే యాతఁడు

“కాశి నుండంగ నన్నుండు గాఁడు మీఁడు

వెడలిపా మ్మను మాటలు వేయు నేల ?

అని పరుమాత్మరముల నభిక్షేపించినాఁడు. పరమశివుఁడు. పాపము
వ్యాసు డు క్రముద్ధుడై శంకరులఁ బ్రార్థించినాఁడు. అతఁడు వినక
పుణ్యకాలములందును భూతతిథిని మాత్రము వచ్చుచుం గ శివబాసి
యైదుక్రోశములయవలకుఁ బోయి. నాచోరగోపురములు కానరా
నంతదప్పు పోపా మ్మని శంకరుఁడు మాయపెనాఁడు. చూచితిరా
దైవవీక్ష యెంతదుఃఖాంతముగ ముగిసినదో? దీనికి సంస్కృత మూల
మున రీతి వేఱుగ నున్నది.

మునులు భోజనానంతరము పో నుద్యుక్తులై యుండి శంకరునిచే
శార్వతి కనుసన్న చేయఁబడి వ్యాసుని భర్తమునుగూర్చి క్రశ్మించినది.
అతఁడు సాధారణభర్తములు నెప్పుచు ‘కోపము లేనిమాట’ పరోత్స-
ర్హాసహాసము విచార్యకారిత్యము, మున్నగునవి ముఖ్యభర్తము లనును.
వెంటనే మహాదేవుఁ డా దెప్పినభర్తములలో నీయొద్ద నేమి గలవయ్యా?
అని యడుగఁగా వ్యాసుఁడు మఱి మాటాడలేదు. అప్పు డీశుఁడు వ్యా-
సుని దెప్పుచు స్వార్థస్థి నందక కోపముచే నెవఁడు శాప మిచ్చునో
యాశాపఫల మెవఁడని యడుగ, వ్యాసుఁ డట్టివాఁ డాశాపఫలమును
దానే యడుగివించు ననెను. అప్పు డీశుఁడు వ్యాసుని యపరాధ
మొనెత్తి తెలిపి శపించును. దానికి వ్యాసుఁడు గడగడ నడచుచు నంటి
కను శరణువేడి యష్టమీచతుర్దశీభులందుచూత్రిము కాశీవ్రవేశ
మున కర్హగ గలిగి ప నిశ్చరునితోఁ జెప్పు మని పాదములపైఁ బడును.
వతి నడిగి యామె దానిని ముదలవెట్లును. ఇటువల నీకథను దెనుఁ
గులో వేఱుగా గ్రహించి కొంత విడుచుట యేలోకో ? చూడుఁడు.

(వ్యాసఉవాచ)

"స్వచ్ఛాంతఃకరణే జూత ర్మణః మిమాన్సుమానదే
పవషధర్మోనాన్యోస్తి యత్తయా శరిచర్యతే
త్వమేవ ధర్మం జానాసి పతిషుశ్రావణే రతా

(గృహిణ్యువాచ)

అయంధ ర్మో భవే న్నూనం క్రియతే చ స్వక క్రితః
సాధారణాని ధర్మాణి సంపృచ్ఛే తాని మే వద

(వ్యాసః)

"అనుద్యేగకరం వాక్యం పరోత్పన్నసహిష్ణుతా
విచార్యకారితా నిత్యం స్వధిష్ణ్యోదయచింతనం

(గృహస్థకీవాచ)

ఏషు శక్తేషు భో విద్వంస్తస్యి కోస్తీహ తద్వద
తత స్థగితవ ద్వాప్యః తథా కించిన్న చోక్తవాన్.

(గృహస్థః)

త్వయ్యేవహిదయాసమ్యక్ ధైర్యం త్వయ్యేవ చోత్తమం
త్వయి సంభావనాస్త్యేవ కామకోపవినిగ్రహే
త్వమేవ సమ్యక్ జ్ఞానీషే వక్తుం చోద్యేగచ్ఛితం
త్వయ్యేవ సమ్యక్ దృశ్యేత పరోత్పన్నసహిష్ణుతా
విచార్యకారితాయాశ్చ త్వమేవ నిలయా మహాన్
మనైకం బూహి భోవిద్వన్ శావం దద్యాచ్చ యఃకృథా
అలభ న్నాస్థిసంస్థి మభాగ్యాత్త స్యకస్య? సః

(వ్యాసః)

యస్సాస్థిసంస్థిమలభ న్నభాగ్యాచ్చపతి కృథా
సశావఃప్రత్యుతభవేత్ శత్రు రేవా వివేకినః

... ..
... ..

తచ్చున్ వావేపమాన స్సః పరిశుష్క-ష్ణతాళుకః ,
జగము శరణం గారీం బుత్రం స్రచ్చకణాగతః
డివ చ చ వచో మాతః త్రాసిత్రాసిత్రా భృశం రుదన్.
పత్త్యప్తమి సదా క్షేత్రీ ప్రసిద్ధాగంచ పార్వతి
దిశ పశేనాదేశం నేత స్వద్వాక్ష్మలంఘకః
ఇత్యుక్త్వా తేన మునినా భవానీ కరుణాజనిః
ముఖం మహేశితే ర్వీత్య తథేత్యాచా తదాజ్ఞయా”

ఇక భీమఖండమున నీవిషయము పార్వతీ పరమశివు లిరువురున
ముఖలెల భుజించి శయనించియున్న పద్మేశమునకే వచ్చిరి. అోడః
ముషినంతోవన గ్రాసములలో బ్రత్యుత్థాన మొనర్చినాడు. నమస్క
రించినాడు. డి. డ. ట్టినాడు. వెనువెంటనే శంభుడు కోపసంరంభుడై
“ఓరిదుర్గా నీ రమ్యస్థిం పచాభాస యోజనగంధ ప్రకమవుత్ర
దేః రిన్యాదుమర్భానాపరిత్ర బహుసంహితావృథాపాతవతః
భార గ్రంథగుంధన పండితం మన్య”

అ మొదలికి నీచ, కాళికను శపింతువాట “పామ్మ నిర్భాగ
మాయూరి” అన నెడలి, యెచటకేన్ శిష్యులును నీవు నీక్షణంబు”

“అది నడకొట్టజేయు, రాకొత్తు జమీ మొగంబు రాచట్టుకుమున్
శ్రీ కాళిక ఎంపించిన క్రితట నేలపోవు నీచచరిత్రా”

అని చెవు బెల్లెరాని కఱకులు నుడివెను. అహ! భక్తుని భ
పక్షింపబూని యాతం నెన్నే చిక్కులువెట్టివ భగవంతుని పరీక్షాపా
మెంత సున్నితమో పరీక్షింపుడు? అప్పుడు వారియడుగులం బడిగాండ
వ్యాసుడు. అంబ కనుగ్రహము గలిగినది. దీనికి గారాము

“కాళి శివులకు శుద్ధాంతకాంత గాన

దానిపై నల్లి కోపసాత్రంబునతి

కాళి గారికి సవతియే గాన, నేను

దానిపై నల్లి ప్రేమసాత్రంబునతి”.

అని వ్యాసుడు మున్నే చెప్పి కొనియున్నాడు. అప్పుడు
 “వెలుగు మోకుమార పదివేలవిధంబులైన నిన్ను నే
 మును మున్నేవలం బనుట మాని సుఖంబున దక్ష నాటికిం
 దుఱగలిగొన్న సమ్మదముతో గమనింపుము భీమనాయకుం
 దఱగొఱలేని నేల్పు నిఖిలాభ్యుదయంబులు నీకు నయ్యెడున్”

అని యోదార్పి కంపినది భవాని. సత్యముగా నీవిశ్వేశ్వరత్ర
 వృత్తిక వ్యాసునికప్పు డెట్టి యభిప్రాయమున్నదో గ్రంథముననే
 స్థానాంతరమున నాభావము వెల్లడించియున్నాడు. చూడుడు.

బాదరాయణుడె కాళికి శిష్యగణముతోఁ గైవల్లుసిద్ధికేరి
 యున్నాడు. మనమును బోవుదములెండని మైతావరుణ బహస్వత్యత్ర
 తరచ్యాజముఖ్యులగు మునులును బ్రయాణమై కాళికేరిరి. అచ్చటి
 పుత్రజనులవలన విషయము తెలిసికొన్నారు. అప్పుడువారు

“శిష్యుఁడం బత విశ్వేశః స్వయం కో ధాకుల్ ౨భవత్
 దినాని న ప్తాదత్వాన్నం పరిపీడితవా నయం
 శిష్యసందోహసహితం మునీంద్రం బాదరాయణం
 ద్వైపాయనం ధిక్రతవాన్ సోఽసి కాశీపతి స్వయం
 పోతై రస్మా వతీకథం కృపయా ధారయిష్యతి. ౧౪ అం. ౨౦
 “కూడుపెట్టక యేన్నాళ్ళు కుతిలపఱచి, గాసి నేయుట యిది తప్పుగా
 దె తనకుఁ ఎదురు కెదురేల కోపించె నిందుధరుఁడు, అకట గుడ్డెట్ట
 బాదరాయణునిమీఁద”

“ద్వైపాయనముని వెడలం, దోపించిన కోపగాఁడు ధూర్జటి యీకా
 శీపతి మనలను ననుకరి, పాపరుడై యిచట నేల బ్రదుకఁగనిచ్చున్”

అని యనుకొని గిరుక్కున దక్షపురికి బయలు వెడలినారు.

ఇంక దీనికి మూలముగూడ సరిగానేయున్నది. అంభో కాశీఖండ
 ఘట్టమునకును దానిమూలమునకును గణాసంబోధానమందు మార్పును
 ఆరెంటికంటె భీమఖండమందు భేదమునఁ జూచుటయిచ్చుది. కాశీఖండ

మున నీకాని వ్యాసుని నిందించినది. ఈశుడుఁ శాపమిచ్చినాఁడు. భీమ ఖండమున నీసుండే వ్యాసుని నతివరుషముగా నిందించుటయు శాప మిచ్చుటయు జరిగినది. భవాని యోదార్పి ధైర్యముచెప్పి వ్యాసునికి ముందుదారి చూపి యాశ్వీరదించినట్లు లున్నది. సంస్కృత కాశీఖండము నఁగూడ వ్యాసునిచే కరణుపొందిన దేవి కొంత కరుణించి పుణ్యతిథి లందుఁ గాశీప్రవేశమునకు సెల వీయఁగాఁ దెనుఁగున శివుఁడే దానిని ముదలవెట్టివాఁడు. మఱి పార్వతిమాటయేలేదు. మఱియు భీమఖండ మున "ఆకంఠపూర్ణం నిశ్చంకం భుక్తవంతో వయం తథా" అను ఋషు లమాట కాశీఖండమున "ఆకంఠంబుగ నీవు మాధుకరభిక్షాన్నంబు" అని పార్వతిచే ననిపించినాఁడు. వ్యాసుఁడు భిక్షకు రమ్మనిన గృహిణిని "కమలలోచన, నీలకేణి, బింబాధరోష్ఠి" అని సంబోధించినాఁడు. మూలమున భద్రే! కాత్వం కుతః ప్రాప్తా పూర్వం దృష్ట్వా న కుత్రచిత్ మన్యే ధగ్మమయీ మూర్తిః కాచ త్వం సుదిమానసా, త్వద్దర్శనాత్ పరాంప్రీతిం సంపాప్తా నీందియోణి మే అని మోడలిఁనాఁడు. దీనికి "నిత్యం నీత్యే చరంతం త్వాం భిక్షా శిష్యగతైర్వ్యం, త్వమేవమాం నోజానీమే జానే త్వా మహామహహి" అనియు నామె చెప్పి యిది. తనుఁ గున నిది మృగ్యము. మూలమున సుధకే, శుభలోచనే, సుండరి" అనునట్టి సంబోధనములే యున్నవి. 'వేనలి పాటపాట నరవేంపకతో, దిలతండ లాన్వయ, శ్రీ నటియింకఁ గైసడలి వేరేకని చమ్మలు పాలవంకలై. కా నసియార్ప వాలుఁదెలికన్నులఁ గల్గితనంబు వీడొనన్' ఒక శ్రీ పిలిచినట్లు వర్ణించిన శ్రీనాథుఁడు ముమ్మన్న వ్యాసు నిచేఁ బలికించినాఁడు. మఱియుఁ బై పద్యమునకు మూలమున,

అథ గచ్ఛన్ మహాదేవ్యా గృహద్వారి నిష్క్రమ్యా
ప్రకృతశ్రీస్వరూపిణ్యా భిక్షాం ప్రార్థతోఽతిధిః

అనియే యుండ నామె కచకుచాదులు దెనుఁగున వర్ణించినాఁడు.

ఇది ప్రకృతశ్రీ వివరణమై యుండనగును మఱియు వ్యాసుఁడు భిక్ష కేగినపుడు

వండుచున్నార మను నొక్క-వనజనేత్ర

తిరిగి రమ్మను నొక్క-తేదీనఁబడి

దేవకార్యంబు నేఁ దనుఁ దెఱవ యోర్తు

దాన్యః క'వాటంబుఁ దెఱవదు వనితె యొకతె'

అనునవి క్షుదలగు నిషేధవాక్యములు, చర్యలు సమూలకములు. ఐనను నివి యాంధ్రమున సుందరములు.

పురాణములు గీర్వాణభాషలో రచించిన మహాత్ముఁ డొకఁడే. అతఁడు స్వయంవార్షి. ఇది వృత్తము వ్యాసునికి సంబంధించిన పరాధవరూపమైనగాఱు. అట్టితఱి వ్యాసభగవానుఁడు సంస్కృతభీమ కాశీఖండముల రెంటను దనగాఱ భేదభూయిష్ఠముగా వ్రాయుటకుఁ గారణమేమో? కాశీఖండమునఁ దనకుఁ బ్రశస్తియుగాఁ గియా రూపమున ననుభూతమైనసంగతి. ఖండాండమునాటి కొకరితోఁ జెప్పుట రూపమున ననుకరింపవలసివచ్చినాఁడు. చిన్న చిన్న మార్పులున్నను సంగతముగా నే యుండ ను. కాని తనకుఁ గల శిష్యుల ఖ్యను, తనకు శాప మిచ్చినవారి విషయమును, తన్నునుగ్రహించిన వానివిషయమును, తనకుఁ గాశీలో భుజి నొరకని దినములసంగతియు, దన కిచ్చిన శాపసంగతి విషయమును భిన్న భిన్నముగాఁ జ్ఞింపవలసినంతమాత్రపు గాని మఱియొకఁగాని సంభవించునా?

శ్రీనాథకవిరాజు సంస్కృతమున వ్యాసుఁ డెట్టివాఁడో తెనుఁ గున నీతఁ డెట్టిసిద్ధహస్తుఁడు. తాను పఠింప రించునపుఁ మూలములందలి విరోధఘట్టములఁగూర్చి యేమనుకొనెనో? పురాణములపైఁ బూర్వపక్షము మన కేలయని యున్నదన్నటులే రచించె ననుకొందమా? మూలముననున్న మంచిమంచిసంవిధానముల మార్చినాఁడే. కొంతస్వతంత్రించినాఁడే. ఈగాఱ నిట్లు పరిస్పరవిరుద్ధముగా రచింప నేలాకో? ముఖ్యముగా శ్రీనాథుని భాషాంతరీకరణపద్ధతి, వైషద్యము, కాశీఖండము, భీమఖండములనుబట్టిచూడ మూలములందున్న మహాత విషయములెన్నో యీతనియొద్దకేఁ గమున లోపించియు, లేనివికొన్ని, పైఁ గియు రుచిభేదము ననుసరించియు గొన్ని మార్పులతోఁ జేరియుండ ననక తప్పదు. (ఓనితె శివం)

నవశోణిరుచుల నందము లగునెటిజడల్
దలిరులుగా నొక్కదళువు మెఱసి
లలితవిలాసంబుగా బాలచంద్రుడు
విరిపుప్పుగాలెస్స మురువు వడసి

గీ. కరుణ మకరందధారగాఁ గరముచెలుపు
గన్నశివుఁ డనునూతనకల్పతరువు
చూడఁ దరముగ ఫలలాభసూచకముగఁ
దనర నమ్మునియెదురఁ బ్రత్యక్షమయ్యె.

క. ఆనంది యపుడు హరునకు
నానందితసరణి ఫాల మవనిం జోకం
గా నగుచుఁ గరము నగుచును
దా నతులితభక్తి నిటలతటమున్ జేర్చెన్.

క జయ వివిధోపనిషత్సం
చయశయన చరాచరాత్మజగదయన ధనం
బయ శశిరవినయనకృత
స్వయముదితజ్ఞానముఖ్య సౌఖ్యానయనా !

క భువనసిన్ధుతారతా
త్వవనజఘృతాత్వనస్థ వాగ్ధవనిటల
త్వవతార తప్తదభీ
ప్రవిశేషవ్రాత జయ యసంయజేతా !

క. పంచవిధర్షమదగజా
పంచీత్వత్ప్రాణవప్రభావై కవిభా
పంచాననభావలస
త్పంచాక్షరమంత్ర జయ కృపావరతంత్రా !

క. అనిబహువిక్రములఁ బ్రస్తుతు

లొనరింపఁగ నెలమిఁ బొంది యొగి నందికి ని

ట్లని యానతిచ్చె శంకరుఁ

డనయము ననుకంప చూపులందు నటించున్.

చ. తలఁపఁగ నేనిరాని క్రియఁ దాపసపుంగవ నిష్ఠ యొప్పు నీ

వలవడఁజేసినట్టిపరమాద్భుతఘోరతపంబుచేత నే

నెలమి వహించి యిప్పుడ యభీష్టఫలంబుల నిత్తు నంచు ని

ర్మలమతి వచ్చినాడను నరంబు నరింపుము సంతసంబునన్.

గ. నావుడు శిలాదనందనుఁ

డావిశ్వజగద్విధాతయానతి విని త

త్పావనపదాబ్జములకుం

గెవలమగు భక్తి మ్రోకి కృతనిశ్చయఁడై.

గ. సరవి నింకను (నిట్లు) వత్సరసహస్ర

మేను మిమ్ముభావించుచు నింపుతోడఁ

దపము సలుపంగఁ జాల నచ్చవు మహాత్మ

మిమ్ము మఱి యెల్ల నెవ్వయు నిందుమాళి.

గ. అని విన్నవించిన విని సదాశివుండు వెరఁగుపడుచు నయ్యభిమతంబు

ప్రసాదించి యతని నవలోకించి నీవు దపంబున నిలిపిన యీమహీష్ఠ

లంబును నీపేర నందిమండలం బనుమహాతీర్థంబుగా నిచ్చితి మనిఁ

యానతియిచ్చి యంతగ్ధానంబు నొంది యభినందితానందంబున

గైలాసంబునకు విజయంచేసె; నట నందియును సలభవరుండగు

చుండి యొక్కవాసరంబున,

గ. కమ్రతరప్రమోద మెసఁగంగఁ దదాశ్రమఘామి డించి యా

తామ్రరుచిప్రపూర్ణ నవతామరసాకరరమ్యమున్ ఫలా

నస్తుమనోజ్ఞ శాఖితరుమధ్యమునై తనరారుచున్న యే

కామ్రకనామతీర్థమున కాదటమై జని నిశ్చలాత్ముఁడై.

మ. హరునింగూర్చి మహేశు నంచి గిరిశుం బ్రాణించి దాక్షాయణీ
శ్వరుఁ గాంక్షించి త్రినేత్రుఁ గోరి రజనీశస్ఫారఖండాంశభా
స్వరు నుల్లంబునఁ జేర్చి సత్పైఁ దప మాశైలాది యామోదియై
వరుస ద్వివ్యసహస్ర వర్షములు దూర్వారంభఘోరంబుగాన్.

వ. అంత నతని దుశ్చరతపశ్శక్తికి దుర్ధరనిజభక్తికిం బ్రియం బందుచు
నిందుధరుండు నిరంతరాజ్ఞచరణప్రవణంబు లగుప్రధానప్రమథ
గణంబులు బిలిచి యేకామృతస్థలంబున మత్పరమధిక్తుండును
నిష్కరతపోయక్తుండును నగుశిలాదపుత్రుం డున్నవాఁడు; మీ
రక్కడి కరిగి సశరీరంబుగా నమ్మునినాధుని గనకవిమానంబుమీద
నిడుకొని రమ్మని యానతిచ్చి వీడుకొలుప నవధరించినం జని.

క. తదనంతరంబ వారలు

ముదమున నేకాన్రుతీరమున కరిగి శిర

స్పదనాస్తరణ బ్రహ్మని

నదసంశ్రవణప్రమాభిసంఘన్ నందిన్.

క. కని యద్భుతమయ్యలై య

మ్మునిపుంగవుమీఁద రుచిరముగఁ గురించి వా

రనఘామరవృక్షవిరూ

తనపుష్పప్రకరసాంద్రతరవర్షంబుల్.

చ. ప్రమథవరేణ్యు లక్ష్మకు ప్రభాపటలీవిభవాభిశోభితాం
గములు దలిర్ప నాతనికిఁ గన్నులపండువుగాఁగ నగ్రభా
గమునకు వచ్చినిల్చి మణికాంచన నిర్మలదీప్తిమద్విమా
నము నొకఁ డగ్గి జూపి జతనంబున నిట్లుని శేకవాక్యులై.

గీ. సకలదేవగురుండు చంద్రకళాధరుం

డీశ్వరుండు నిను సమిధకరుణ

గొనలుపాఁగ నిపుడు దనసన్నిధికిఁ దేరఁ

బనిచినాఁడు మమ్ము బావనాత్మ !

. అని పలికి యతని మంగళస్నానపవిత్రగాత్రం గావించి దివ్యమాల్యాభరణంబులు శృంగారించి విమానంబునడిమిభద్రపీఠంబునఁ గూర్చుండ నునిచి యప్పరఃకాంతాయతసువర్ణచామరవ్యజనంబులను గంధర్వబృందమధురగానంబులను బద్మాసంబునఁ గింపురుషులు రచించు మందారాగంబునకుఁ దోడ్కొనిపోయి సముచితప్రకారంబున శాంభవసభాభవనంబు గదియించి రట్టియెడఁ

1. తుంబురుండును నారదుండును సగ్రభా

గమున గీతప్రబంధములతోడఁ

బరిహాససత్కథాభంగి భృంగీశ్వరుఁ

డెడనెడఁ దగుమాట లలరఁజేయఁ

గాలరుద్రుండు శుండాలవక్త్రుండు ను

పరిపీఠమునఁ గ్రమయుక్తిఁ గొలువ

వామాంకతలమున నటలు దాక్షాయణి

సరసచేష్టలఁ బ్రేమభరముఁ జెనుప

2. నాల్గుదిక్కుల నిజసేవనాప్రసక్తి

నరుగుదెంచిన హరివిరించాదు లెల్ల

నెలమి మడిసందులను జేతు లిడి భజింప

గరిమఁ గొలుపున్న శశిమాళిఁ గనియె నంది.

మ. కని భక్తిం బ్రణమిల్లి లేచి కరయుగ్మంబు స్థలాటస్థలంబునఁ గీలించి నమశ్శివాయ కరుణాంభోరాశయే భక్త పాలనదీక్షాగూరవే యటంచు మఱియు న్బాగొంద నందంద మించినతన్నామము లుచ్చరించుచుఁ బ్రశంసించె న్నరు న్శంకరున్.

చ. అపుడు మహేశ్వరుండు ప్రణయంబున నమ్మునినాథుతోడ నీ విపులతపఃప్రశస్తికిని విశ్రుతభక్తికి నేను మెచ్చితిం బ్రపురుషవర్ణనీయగుణభాసురసక్తికి నీడుగా విశేషపుపద మిప్పు డారసితి జక్కఁగ నందుల నిన్ను నుంచెదన్.

వ. అని యానతిచ్చి యతనికిం దనసామీప్యసాహుప్యంబులు గృహచేసి
నిజసర్వకార్యభారకత్వంబును గణాధిపత్యంబును తదధీనంబులు
గావించి యనన్యసామాన్యంబుగా మన్నించెనది మొదలుగా నందికే
శ్వరుండును నిచ్చలు మొగసాలఁ గూర్చుండి జగంబుల విన్నపంబు
లాలకించుచుఁ దగినపగిది నుపలాలించుచు నయ్యప్తమూర్తియాన
న్నవర్తియగుచు నుల్లసిలుచుండె.

క. నంది ప్రసాదమున న
స్పందిత మహిమమున వెలయు భవలీల ప్రియం
బందఁగఁ జదివిన వినినన్
నందత్సభ సింధు లొదవు నరులకు నెఱుఁగన్.

తొమ్మిదవలీల.

గీ. వినుఁడు సముచితముగ వివరింతు నిటమీఁద
నభవుఁడవధరించినట్టిలీల
నది టినర్పు సింధురాసురమర్దనం
బనుపి శేషనామ మతిశయిల్ల.

తరల. మహితదానవసంభవుం డసమానవిక్రమమస్పృహ
డహితభంజననిష్ఠురాత్ముఁ డనర్గళాగ్రహ సర్తన
ప్రహితమానసుఁ డాతతోగ్రతపఃప్రభావసముజ్జ్వల
స్పృహిమ నొప్పుగ జాన్యుఁ డొక్కయమర్త్యశాస్త్రపుండిమ్మహిన్.

గీ. అలఘులీల దశసహస్ర యోజనమితి
వఱలు నున్నతియును వలము గలుగ
విగ్రహమునఁ జాల విలసిల్లు జంగమాం
జనధరాధరంబు పాలుపు గెలిచి.

వ. ఈదృశప్రభావంబున వెలయు నతఁడు దనమనఁబున నిసర్గజంబగు
నిర్జరులవలని యలుకం జాలక రెట్టించి సముదయంబున దర్పించి
యొక్కసగుయంబున

సీ. ఖురఖరట్టాకారచరణఘట్టనముల

కుతలమంతయును గ్రెగ్గోడు గాఁగ

శాతదంతాగ్రసంజాతఘాతముల గో

త్రనుహీధరములు దుత్తుమురు గాఁగఁ

గర్జితాడనసముత్తపవనంబుల

వాఙ్మలు పెండలివండు గాఁగ

నుత్తిప్తశుండాగ్రసోగ్రఘ్నణముల

జడలుచురు... చదురుగాఁగ

గీ. సడచె జైత్రయాత్ర(కుల) సన్నాదపటిమఁ

గుటిలగంభీరఘోషంకారఘోరఘోష

వటవటార్భటిపాటితపస్వజాండ

భాసురుండగు సగ్గజాసురుండు.

గీ ఇటు సమచుసపుడు హేలాసముత్తాల

సరణిఁ బ్రళయసమయతరణిమండ

లోపమాన తన్మహోగ్రవీక్షణముల

నొక్కపెట్టఁ పానకోల్కఁ లెనఁగె.

క. అవి భయదప్రసరణముల

నవిఃఖసంతాపభరసమాహతిఘనత్రన్

గవిసి యెడతెగనిపెక్కున

వివిధగతిం జగములేచి పెంపటనెట్టెన్.

చ. అదయత సమృహాసురుండు నాజలలోఁ దనతోడఁబోరఁగా

నెదిరినయట్టివారి సముదీర్ణకృతాంతకదండచండతా

స్పద మగుచున్న తుండమునఁ జక్కఁగ నొక్కటఁ జుట్టిపట్టి నె

మ్మదిఁగని నింగఁ జొచ్చెఁ బలుమాఱును దారుణకర్మధీరుడై.

చ. హరిశ్శిఖిదంశిరాక్షసజలాధిపమారుత యక్షసోగ్రు లా

కరిదనుజేంద్రునిఘోరపుఁ గై వడి నెఁపక యొక్కపెట్ట యు

. ధృరబహుసంఘసై న్యములతో నరుదెంచి యెదిర్చి భీమసం
గరమునకుం గణంగి రవగాఢభుజావిభవంబు సూపుచున్.

వ. ఇట్లు సోరికిఁజేరిన నాకపతుల నాకులతపఱుపం దలంచి రభసంబునఁ
గసిమసంగి దంతివలభుండు

ఉ. కొందఱ మట్టు పాదములఁ గొందఱ నొక్కట గ్రుచ్చుఁ గొమ్ములఁ
గొందఱఁ జుట్టుఁ దుండమునఁ గొందఱ నీటుగఁ జూచుఁ జూపులం
గొందఱఁ గొట్టుఁ గర్ణములఁ గొందఱఁ శాఱఁగదోలు ఘ్రిక్రియన్
గొందఱఁ గట్టు వాలమునఁ గ్రూరవిహారవిధాభురీణుడై.

సీ. పదహాతి నెగసిన మెదడుతండంబులు

రంపిల్ల మట్టన కొంపి యగుచు

రవనఘాతంబులఁ జేదరిన ప్రేవులు

తోడ్తోన తునిసిన తొండు లగుచు

తుండంబువ్రేటునఁ దునిసిన శిరములు

కనుకనిఁదెగిన పంకజములగుచు

జూపుమంటల వేడి స్రుక్కిఁ భుజములు

గరము మూర్ఛిల్లి నవాగ్రములగుచు

మఱియు దంతప్రహారసమ్మర్దనముల

నవిసిపడిన యంగంబులు నాచులగుచు

సమరతల మనుకుదాకరమును మెఱయ

నాగజాసురసమఁవిహార మొప్పె.

వ. ఇట్లు దుర్వారఘోర ప్రకారంబునఁ బ్రతిహరులఁ బాటి సమరిననతఁ
ధాకకుం గాక పలాయితసురాధిపు లొక్కయెడఁ గూడి పడి యా
దనుజభయంబువలనఁ గావ సమర్థండు భగ్గండుగాక యెవ్వరు గల
రతనికి విన్నవించు మనుచుఁ దలంచి యందఱుం దత్తైలాంబరజతాచ
లం బధిగమించి యాజగత్ప్రభువు పెద్దమొగసాల ముందర నిలి
కరంబులెత్తి తారస్వరంబున నిట్లని విన్నవించిరి.

సీ. లభయమ్మునిమ్ము భక్తానందసంధాత

శరణంబుగమ్ము విశ్వప్రణేత

కరుణాజూడుము చారుకల్యాణమయహూప

యార్తిమానువుము దివ్యప్రతాప

యరయుము కుముదమిత్రార్థమాడామణి

కానము దారుణాఘప్రణాశ

చేకొమ్ము శాంభనీచి త్రహతనచోర

రక్షయెసర్పు నిర్మలవిహార

గీ. యభవ సాలాక్ష శంకర యాదరింపు

ముగభూతనాయక మమ్ము స్థూనింపు

మజరి యక్షురి ద్వియమమ్ము సవరింపు

ప్రకటజయసంగ గతి సనపాండురాంగ

ఉ. మామొఱి యాలకింపుము సమస్తజగత్పరిక్షణవ్రతా

మామొఱి యాలకింపుము సమస్తదయారససంగమానసా

మామొఱి యాలకింపుము సమస్తజగత్పరిక్షణవ్రతా

మామొఱి యాలకింపుము శమప్రకటాత్మక యోసదాశివా !

క. దిక్కగుము శర్వ శాశ్వత

దిక్కగుము పినాకహస్త దిక్కగుము హరా

దిక్కగుము వృషభవాహస

దిక్కగుము వినాశదూర దిక్కగుము భవా.

త. అని యిట్లు శతమధాదులు మిగుల నార్తులగుచు నానాహావంబులం

బలుకు దీనావాపంబుల నొదవు ఘోషంబు రజతాచలంబు గుహస

ముచ్చల తృతిధ్వనులవలనం బరితాపంబు బొందుచు భూసభాంత

రంబంతయు బారుకలుగఁ గలంగునటుగాఁ జెలంగుచుండు నవసరం

బున సంతరాస్థానమంటపంబునఁ బ్రమథగణంబులు గొలువ నొడ్డో

లగంబున్న విశ్వినాయకుం డాకలకలం బాలకించి పిలువఁ బుత్రెం

చినం జని వారు నుం ద త్పదేశంబున.

సీ. ఉపరిపీఠమున నిలుచున్న నందీశ్వరు

నంజలిస్థలియొక్క యడుగుజరపి

యావలిచరణ మొయ్యారంబుతోఁ గూడఁ

దొడమీఁద వెరగు చెన్నడం నిలిపి

సతీయంకవేదికిం జనఁజూచి ముఱిఁచిన

యొకచేతిలోన మ స్తకము మోపి

నానీకయరజాయ బాసిక నెఱవేడఁ

... ..మీఱహ స్తమునఁ బూని

గీ. ఇతరకరయుగ్మకంబునఁ జతురలీల

నభయవరదానచిహ్నంబు ల్గొఁ దాల్చి

ప్రకటగంధర్వగీతప్రబంధరూపిలు

వినుచునున్న యాశ్వగు లోకవిభునిఁ గనిరి.

క. కని భక్తితోడఁ బ్రాణమము

నొనరించి లలాటతటల నొక్కటఁ గరమున్

దనరంగ ఘటించి సాధన

మున వణఁచుచునుండి రింగ్రముఖు లట్టియెడన్.

క. శివుఁ జూదరించుచూపులు

నివృరగ మీ రకట యేల నేఁ డిగ్గిం

దవిలితిరి చెప్పఁ డిప్పుడ

యవలీల సణంచువాడ నాభయ మెల్లన్.

గీ. అనుచు నాపురందరాదులతోడ ని

ట్లానతిచ్చుటయును మానసమున

వార లండఱు...చక్రతరానంద

ఘనత గ్రమ్మఱంగ వినతు లగుచు.

వ. లేచి నిలిచి దేవా మహిషాసురనందనుం డగుగజాసురుడు మదిం

చి ముదఱం గానక విశ్వంబునకు బాధసేయం దొడంగిన మే మంద

అము చతురంగబలసన్నద్ధుల మగుచు నతనిం దలపడి యెంతయుఁ గోల్తలసేయనోపక పాటిపోయివచ్చితిమి. వాడును వారిజగర్భ మిఁదికి దాడిసనియె; నంత కక్కడ నేపాటికోలాహల మగునో యెఱుంగరాదు; ఈవిజ్ఞాపనంబు చి తంబున నవధరించి యిప్పుడు విజయంచేసి వానిం బరిమార్చవలయు, ననన్యగతికుల మమ్ముఁ గావ వలయు ననిన నోడకుండుఁ డనుచు వారి కభయం బిచ్చె; ననంతరం బ యక్కడఁ గదలి.

చ. తన యరుసంకలందుఁ బ్రపంచప్రకరంబులు నిర్జరేందుఁడై
ఘనతరలీలఁ గొల్పి వృషభాధిపు నెక్కి యుడంచితోడ్పతిన్
జని యటముందటం గనియె శంకరుఁ డాగజదానవు సృణా
వనినిజహస్తబంధబలవనద్భిరభీతు సరోజసంభవున్.

గీ. ఇట్లు సూచి యాత్మ నేచిన రోషపా
వకముశిఖలు వెలికి నలియ నిగిడి
కానవచ్చె నంగఁ గన్నుల రెంటును
సంపూర్ణులు నిగుడ నపుడుగవిసి.

క. అతీభయదాశనిపాతము
ప్రతియగు కరఘాత మొకట రాక్షసవిభునిం
ధృతి గుదియ నడచి యావా
శ్పతిఁ దత్కరమున్ ద్రుగ్దాగఁ గ్రక్కునడచేసెన్.

వ. ఇట్లు దన యాగ్రహంబునకు ననపుపడి విరించి విడిపించి సమరవ్య
గ్రుండగు నుగ్రు నిరీక్షించి యతండును మాఱుమలయుచు నవత్తం
భించి గదిసి.

మ త్తకోకిల.

ఘాలలోచనుఁ డుం దదుద్భటభంగి యంతయుఁ జూచి త
త్కిలజాలనరాశితానముదీర్ల తాభఁ దలంచుడున్

శూల ముద్ధతిఁ ద్రిష్పచు న్వడిఁ జొచ్చి నానియురంబున
నీల గ్రుచ్చి నిరూఢి నెఱైను నింగికిం జనునట్లుగన్.

క. గిరిశకరశూల శిఖరో

పరితలమున నట్లుగుప్పఁబడియున్నగణా

సురుఁ డొప్పె సురభయావలి

హరణార్థము కాచినట్టి యంబుదముక్తియన్.

క. ఆలోకనోన్నతంబుగ

నాలోక ప్రభునిమీఁద సడరెం దటచై

యాలోఁ బ్రసూచవర్ణము

లోలి న్మధుగో(రు)ర్ముణయు శారవములతోన్.

వ. అప్పుడ కని లబ్ధశాంభనభక్తిభాసురం డగుచు గజాసురండు

శీనుహదేవునకు విన్నవింపం దొడంగె.

క. కరుణింపు నన్ను నీశ్వర

పరమానందాత్మ శిర్వ భవ సకలజగ

న్భరిత యనంత యనామయ

గిరిశ సుధాకరకిరీట గీర్వాణమతా !

ఉ విగ్రహవృత్తిపూని కడు వీరిణులై చరియుచు ధూర్తులం

దుగ్గుడ వాదుగాన భవదుజ్జ్వలపాదసరోజభక్తిస

వ్యగ్రతరాత్ములై పరగువారలయందు శివుండ వాడు సా

నుగ్రహతీతి గావున నినుం బ్రణతింపగ నొప్పు ధూర్జటీ.

క. శిష్టాపకారుఁ డెంతయుఁ

గప్తక్రమవర్తనుండు కల్లరి నీఁడు

త్రాష్ట్రాఘుఁ డనక యిపు డొక

యిష్టము నాకవధరింపు మీశాన! కృపన్.

వ. అని మఱియు నీచృశంబులగు విజ్ఞాపనల నానదాశివునిచిత్తంబు

ప్రమోదయ త్తంబుచేసి, దేవా! దేవర మఱియచర్మం బాలించి యది

పరమపవిత్రంబుగా నలవఱిచి నస్త్రభావంబున ధరియింపవే యని
విని శంకరుండు ననంతరసమయంబున.

ఉ. ఆకరిదానవప్రభుని నల్లసయుర్విక నొప్పడించి చి
త్రాకరకౌశలంబు మెఱయంగఁ దదీయశరీరచర్మ మం
గీకృతహేల నొల్వఁగఁ దొణంగెఁ గరాస్త్రనితాంతశాతధా
రాకృతనూతనవ్రణసరస్రధరం బతిభీకరంబుగన్.

క. ఒలిచినచర్మము మణుచుచు
నొలఁజొచ్చె తనర్చిపాఱియున్న యెడల న
స్థులు దోచె దనుజమేసం
దలతల నెఱసంజదోచు తారలునోలెన్.

క. సెరకట్టెఁగాలువలుగా
ధరఁ బాగుచు వానిశోణితస్మృలు మెఱసెన్
సురహృదయరాగరసమాలు
పరునడి నీకరిణి వెలికఁ బ్రసరించు ననన్.

క. కరివిభుని రక్షిబిందువు
లరుచుగ హరుమేసఁ గదిరి యలనె భవిష్య
ద్వరభూషోరగఁపూజా
స్ఫురిన్మణి ప్రభలు మున్నపొడసూపె ననన్.

జ. అని యివ్వధంబున సర్వభుం డాగవాసుచచ్చంబు దారుణకర్మంబు
న నొలిచి యదిగరంబునం గొని కంబు వీరసావేళంబు ప్ర
శంబు నొంప ననుండలహాసీచారుగతి నిరతిశయభరన్యాసపరి
న్యాసదుస్సహృథాతలవహాపన్నగ ప్రముఖముఖిని స్రవద్గరశఙ్కలనజ్ఞా
లాపకీతు సాతలుండును, సవిభ్రమభ్రమపరిభ్రమణ సంచారచల
దవిచల విచిత్రాయమాణ షరిధానపరిసితజఘనమండలుండును
మంగళాంగవలుఫలిత స్వచ్ఛపటాకారవిభ్రాజితాదభ్రాజనననిష్క
తద్రక్త స్రుమబంధూకరుచిరబంధురశేర్మమయుండును, నభంగ

మృదంగవాంశతాశాద్యసవద్యవాద్యవాదనాదరసంభ్రమ సంధిపు
 మ్మ-రత్న-మలసంభవపురస్సరుండును, లభినవాళినయసముద్దండ
 భుజాదండ జాగ్రదుదగ్రసాధన ప్రసాధన ప్రకామధామ ధగ
 ధమనిచనిసజగదంతరాళకహరుండును శర్వత్రీసరనిశ్చేషరూపా
 పాతఘ్నార్ణ మానార్ణవసముస్ఫీలితతద్భహులహాసీభీషణా ఘోష
 ప్రతిధ్వనిత గోత్రిగోత్రాధరగుహాగృహంతరుండును విద్రుమద్రు
 మలతా ప్రతానపరిభాత పృభావవిభాసమాన జంగమజటా
 చ్ఛటాసూతాన నితాంతప్రవృత్తి హరి స్వృత్తిశంకరుండును, నిజ
 విజయాపదానప్రథమాన నానారాగ నిబద్ధనాదచంక్వణ తుంబురు
 నారదత్రుభృతిదివ్యగాయకపరివృతపార్శ్వస్థుండును సమేధితక్రీడిత
 సందర్శన సందర్శనిర్భరానందోస్మిల త్తాలరుద్రగజానన ప్రధా
 న ప్రమనాధ జయజయనచనముఖిరుండును మధురమధురస
 పానచంచకక కాకలీస్వరస్వననివ్యందదమరుతగుప్రసూనవర్షసురభిత
 విశాలశేఖరుండును నగుచుఁ జూపఱి కొండొక తడవు కన్నుల
 పండువుగాఁ దాండవన శానందసంబున వినోదించిన చిత్తంబున
 నుండు సమయంబున

గీ. హరివిరించాదు లందఱు సమ్మహాత్ము

పాదయుగ్మముసకు సతిభక్తి మొక్కి

కేలుదోయి శిరంబులఁ గీలుకొలిపి

యభినుతింపంగఁ దొణఁగి రింపలరుమతుల.

ఉ. ఎల్లసురావలించి బఱపి యీజగ మంతయునుం బ్రతాపసం

పుల్లకృశానుకీలములఁ బోవులఁజేయు...గజాసురుం

జెల్లంగ నిట్లు సంగరమహీస్థలిఁ జంపను జర్మ మొల్వఁగాఁ

జెల్లునె యెందు నెవ్వరికి సిద్ధమనోరథ విశ్వనాయకా !

చ. పదహతి నేల యంతయును గాదములం గలచేవనట్లు బి

ట్టిదర జటాప్రఘాతముల నాశలు బీటలువాఱ విస్మయ

ప్రదమగు నిట్టిమాడ్కిఁ దనరం భవనావలిఁ గాచుసంభ్రమం
బాదవఁగ నీవు తాండవమహోన్నతదాల్చుట యొప్పు నీశ్వరా!

వ. అని మఱియు ననేకభంగుల నిజవిజయవినోదం బంపునఁ బ్రశసించు
చున్న పద్మాక్షపద్మగర్భప్రభుతుల నిభృతాదరలక్ష్మీతంబులగు నిరీ
క్షణంబులను సమయానురూపంబులగు సల్లాపంబులను బహ్వను
మతులం గావించి యెల్లవారును సేవించి రా నిజనివాసంబగు కైలా
సంబునకు విజయంచేసి యథోచితవిహారంబులం బ్రోద్దుపుచ్చుచుండె

క. హరుఁ డిట్లు సింధురాసురు

హరియించిన యట్టిలీల యంచితభక్తి

స్ఫురణం జదివిన వినినను

ధరిణి జనావలి కభీష్టస్థితము లొనఁగూడుక.

పదవలీల.

గీ. వినుఁడు సముచితముగ వివరింతు నిటమీఁద

నభవుఁడౌధరించి నట్టిలీల

దనరు నది భుజంగధారణాహ్వయమున

నఖలవిబుధసేవనీయ మగుచు.

క. అనఘసుభగతులు కిశ్యప

మునినాయకసతులు గలరు ముగ్ధులు వినయా

దినిరూఢగుణసమర్థులు

ఘనకుచభారవహసతులు కద్రూఁద్రవినతల్.

వ. ఇట్లు వర్ణనీయగుణకాంత లొక్కనాఁడు విశ్రామింబునకు గృహ
సీమంబులు వెడలి యక్కడ నక్కడ హృదయానందపరిపోషంబు
గాఁ దత్తత్పదార్థ విశేషంబులు సూచుచుం జని చని ముందట.

సీ. అంతస్థి తోచ్చుల దభినవానిలముల

వీచితావినయము లొనఁగూడుక.

ఏదికావితతి నవీనదోలలమీఁడ

నహిరాజ కన్య లుయ్యాలనాఁగ

నహిరాజకన్యక లగ్నిదాకక యుండ

భానాగతాబ్దముల్ బలసియాడ

భానాగతాబ్ద శుంభద్గర్జనములతో

నాత్మఘోషములు సయ్యాటలాడ

గీ. అమర సురశిరోజ

... .. రాజదశని తక్షరక్ష

ణార్థకలనాభిమానాభియాతవీత

పరిభవాచలాకరము సాగరము గనిరి.

ఉ. శ్రీవిభుసంజ మేదినికీఁ జెల్వగుపుట్టము దివ్యనవ్యర
త్నాలికి మని-పట్టు దివిజారులదుర్గము వాహినీసతుల్
భావముగట్టుతావు బడబోజ్జ్వలనంబున వంటయిల్లు నాఁ
గా విలసిల్లు నావనధి గాఢమహత్త్వము చెప్ప నొప్పగున్.

ఉ. చండమరుత్పరి భ్రమణ చంచల చంచదుదీర్ఘవీచికా
షండ మజాండపూర్ణపిలసద్గతి నుండుపయోధి యొప్పుచుం
దాండవసంభ్రమార్థభుజదండనవాభినయాభిశోభితాం
గుండగుచుం గరం బలరు కుండలికుండలితోడి జోటిస్తా.

సీ. ఒకచోట లహరి సముద్ధతి నెగసి వాః

కణములు చుక్కలఁ గ్రందుకొలుప

నొకచోట బడబానలాగ తార్చులునాఁగ

భరరత్న రోచులు ప్రబలుచుండ

నొకచోటఁ దమలోన మకరాదికముల సా

మకమునేకాంగికి మాటుమలయ

నొకచోటఁ దిరిబడి యురుపయోధరములు

పలుమాటు గొండిన ముగియె.

గీ. మఱియు నొక చోటబయలికి మలకు వెడలి

యెలమిఁ జలమానవాంగన లెండఁగాయ

యిట్లు నానాకృమంబుల నెనఁగుచిత్ర

సరణి నలకొందు సమ్మహాశరధివిభుఁడు.

చ అతఁడు నిజప్రభాతతుల నంబరము నిశితకరించి

ద్ధత (తను) గ్రాలు కొన్నరువుతండముచేత సపూర్వవిభ్రమా

యతమగుచుండు నెప్పుడును నాజలరాశి శుభప్రకాశియై

యితరగభీరతామహిమ నెల్లను దక్కక సప్రసాదపూర్వక.

స. ఇట్లు వివిధగుణ వినిద్రుంబగు సముద్రంబుగని యాతరుణు లిరువురు
గదియంజని శీతకరోదయవేళలఁ గడల్లు పింపిళ్ళుగూయుచుండయత్క
డనతదీయవిశ్లేపంబులు జెరసి యాసమీపంబున జలాధిదేవతాధివా
సంబునకు విలాసంబు గదురఁ బ్రాళిగావ్రాసిన రంగవల్లికల నుపమిల్లి
సముక్తాఫలవారంబుల రుచిపూరంబులు మీఁదఁగవిసి పాటలనల్లపాట
లంబులగు ప్రవాళంబులవలన వెన్నెల సప్రసాద నెలనప్రసాదకుం గోపు
లగు కెమ్మోవులు చెన్నుమిగులు నన్ను నకరణి నభినవనీతిఁ దనరు లవ
లీలతలును, లనలీలతలుప్రాచుతేతునఁ దిరంబులగుచు మాదనవిహరణ
మందిరంబుననెనయు చందనబృందంబులనానందంబున ననంగి పె
నంగిననాగవధూగణంబు లాభరణంబుగాఁ బూనిన మానితనీలమ
ణులతోడం గలసి యాడందివురు దంతావళితాళదళశ్యామలకోమ
లచ్ఛాయలును బలుచాయలం దనకుసపూర్వ ప్రకారంబున శృంగా
రంబు నొసంగ నద్భుత నిలాసప్రకాశంబునొందు వేలాప్రదేశంబు
నందు వినోదించుచు నొక్కయెడఁ గరంబు దూరంబున.

సీ కదలంగఁ జాలక కడుఁ గష్టమని వచ్చి

రజతాస్త్రి యీధంగి వాల్మీకినొక్కొ

జడత పాల్పడఁగ మెచ్చును జగంబని వచ్చి

హిమవంశ నాగంబు నొక్కొ

అంధసాహిత్యపరిషత్తు - ప్రతిష్ఠాపకులు.

శ్రీ శ్రీ మహారాజా రావు శేంకటమూరతులపాతతి నూర్యారావు బహద్రులవారు
పితృమూల మహారాజావారు, పరివర్తకాధ్యక్షులు.

శ్రీ శ్రీ శేంకటంబి మహారాజావారు.

శ్రీ శ్రీ బొమ్మిరి మహారాజావారు.

ఉద్ధారకులు.

శ్రీ రాజా శేంకటంబి అప్పారావు బహద్రులవారు, ఉయ్యూరు జమీందారులవారు.

అధ్యక్షులు.

సాహిత్యవికారణ, శాశ్వత నువ్వుయ్యకాశ్రీగారు.

కార్యదర్శులు.

కొండె రాధాచార్యులుగారు, ఎం. ఎ., డి. ఎల్.

వింజూరి వెంకటేశ్వరులుగారు, ఎం. ఎ., (సహాయకాధ్యక్షులు.)

కార్యనిర్వాహక సభాసభ్యులు.

శ్రీ దివాన్ బహద్ర్ కొమ్మిరెడ్డి నూర్యనారాయణమూర్తిగారు,
(కోశాధ్యక్షులు.)

11 పిల్లారిశెట్టి రంగబ్రహ్మరావుగారు.

12 కోశాధ్యక్షులకాశ్రీగారు.

13 కొమ్మిరెడ్డి శేకరాజుమూర్తిగారు, డి. ఎ

14 వెంకట రాజుబ్రహ్మగారు.

15 నిమడవోలు శేంకటరావుగారు, ఎం. ఎ.

16 ఏలేశ్వరపు వెంకటేశ్వరులరావుగారు, డి. ఎ., డి. ఎల్.

17 ప్రతిపాదకసభాసభ్యులవారు, డి. ఎ, ఎల్. ఎల్. డి.

18 వింజూరి శేకేశ్వరరావుగారు, డి. ఎ.

19 శేకేశ్వర రామరాజుగారు.

20 శేషుల శ్రీరామచంద్రగారు, ఎమ్. ఎ. (అధ్యక్షులు)

21 వెంకటాచల నూర్యనారాయణకాశ్రీగారు.

